

Türkiye’de Köy Enstitüleri

Fay Kirby

Çeviren: Niyazi Berkes

İSTANBUL, 2010

Cariçi
Kitabevi

Tarihçi Kitabevi Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni
Necip Azakoğlu

Editör: Hadiye Yılmaz

Sayfa tasarımı: Güler Kızılelma

Kapak tasarımı: Kolektif Atölye

Birinci baskı: 1962

İkinci baskı: 2000

Üçüncü baskı: Kasım 2010, İstanbul

Boyutlar: 13.5 x 21

Sayfa sayısı: 536

Baskı ve cilt: Kitap Matbaacılık Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.

Davutpaşa Caddesi No: 123 Kat: 1

Topkapı / ZEYTİNBURNU-İSTANBUL

+90 (212) 482 99 10

ISBN: 978-605-61533-2-7

© Yayın hakları Tarihçi Kitabevi'ne aittir.

Bu eserin bütün hakları saklıdır. Yayınevinden yazılı izin alınmadan kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

Tarihçi Kitabevi
www.tarihcikitabevi.com

Moda Caddesi No: 104/A Moda / KADIKÖY-İSTANBUL

Tel: 0216 418 68 86

GSM: 0530 370 74 11

E-posta: info@tarihcikitabevi.com

TÜRKİYE'DE KÖY ENSTİTÜLERİ

FAY KIRBY

Çeviren: Niyazi Berkes

Tarihçi
Kitabevi

İÇİNDEKİLER

ÜÇÜNCÜ BASKI İÇİN SUNUŞ	11
İKİNCİ BASI İÇİN SUNU	13
ÖNSÖZ	17

KÖY ENSTİTÜLERİ'NE DOĞRU GELİŞ

I. TÜRKİYE'DE EĞİTİM SORUNUNUN BAŞLANGIÇLARI	27
1. Tanzimat	27
2. Meşrutiyet	32
II. CUMHURİYET'İN İLK ON YILI	49
1. Cumhuriyet'in Başlangıç Yıllarında Genel Eğitim Durumu	50
A. Eğitim Bütçeleri ve Ekonomik Koşullar	50
B. Yönetim	51
C. Eğitim Bakanlığı	53
D. İlköğretim ve İlkokul Öğretmenlerinin Eğitimi	53
E. Orta ve Yükseköğretim Sorunları	54
F. Uzmanlar ve Önerileri	54
2. Cumhuriyet Eğitimi Kurma Çabaları	65
A. Hükümet ve Eğitim Politikası	65
B. Eğitim Bakanları	66
C. Talim ve Terbiye Kurulu	69
D. Gazi Eğitim Enstitüsü	70
E. İki Görüşün Belirşi	74

III. CUMHURİYET'İN İLK ON YILI (Devam)	77
1. Toplumsal ve Eğitimsel Kalkınmanın Ekonomik Koşulları	77
2. Köy Öğretmenlerinin Eğitimi	86
IV. DEVRİM VE KÖY SORUNU	95
1. Ulusal Değerler Tartışması	95
2. Aydın ve Köylü	98
3. Kemalizmin Devletçilik ve Ulusçuluk Anlayışı	100
4. Halk Eğitimi ve Halkevleri	103
5. Eğitim Alanında Aranılan Çözümler	107
6. Milli Eğitim Bakanlığı'nın Çalışmaları	109
7. Sonuç	113

**KÖY ENSTİTÜLERİ'NİN TEMELİ OLAN
DÜŞÜNCELER VE DENEYLER**

V. İSMAİL HAKKI TONGUÇ	117
1. Eğitim Politikasının Belirlenmesindeki Zorlukların Analizi	121
2. Amaçların Belirlenmesi	127
3. Toplumsal Değişme Kaldırıcının Belirlenmesi	147
VI. EĞİTMEN PROJESİ VE DENEYLERİ	153
1. İlköğretim Sorununun Analizi	156
2. Eğitimci Projesi	161
3. Eğitimci Deneyinin Sonuçları	176
4. İki Ayrı Görüş	188
VII. KIZILÇULLU VE ÇİFTELER DENEYLERİ	193
1. İkinci Deney Aşamasının Temeli	195
2. Kızılçullu İle Çifteler Arasındaki Ayrımlar	207
A. Üretimin Rolü	208

B. Mezunların Rolü Konusu	219
C. Programlar ve Programların Uygulanışı	230
D. Kemalizm İlkelerinin Uygulanması	235
a. Yabancı Dil Öğretimi	237
b. Tarih Görüşü	241
c. Laiklik	244
d. Kız ve Erkek Öğrencilerin Eğitimi	247
E. Öğrencilerin Kendi Kendilerini Yönetmesi	
F. Köy-Enstitü İlişkileri	
3. Kızılçullu ve Çifteler Deneylerinin Sona Ermesi	269

KURULUŞ VE HAREKET OLARAK ENSTİTÜLER

VIII. KÖY ENSTİTÜLERİ'NİN KURULUŞU	277
1. Köy Enstitüleri'nin Yasal Temeli:	
3803 Sayılı Yasa	277
2. Köy Enstitüleri'nin Kurulması	279
A. İlk Hazırlık	280
B. Enstitü Yerleri ve Arazisinin Seçilmesi	
Konusu	281
C. Enstitü Müdürleri	284
D. Ödenek Sorunları	286
E. Araç Gereç Sağlanmasında	
Karşılaşılan Zorluklar	287
F. Öğretim Elemanlarının Bulunması	288
G. Teknik Danışma ve Hizmet Konuları	290
H. Öğrencilerin Gelişi	293
I. Savaş Koşulları ve Zorluklarının	
Yarattığı Sorunlar	296
İ. Enstitüler Arası İşbirliği	299
J. Ekonomik ve Mesleki Ayrışma ile	
Enstitü Yerlerinin İlişkisi	302

3. Köy Enstitüleri'nde Örgütlenme ve İşleyiş	304
A. Programlar	313
B. Enstitülerde Günlük Yaşam ve İş Takvimi	318
C. Spor	322
D. Köy Enstitüleri'nin Etkinliklerini Genişletmeleri	325
4. Yüksek Köy Enstitüsü	329
5. Enstitülerde Kendi Kendini Değerlendirme ve Değişme	335
6. Sonuç	338
IX. TOPLUMSAL BİR HAREKET OLARAK ENSTİTÜLER	339
1. Yeni Toplumsal Değerler	340
A. Devrimcilik	341
B. Halkçılık	342
C. Ulusçuluk	347
D. Laiklik	349
E. Kız Erkek İlişkileri ve Cinsel Ahlak	351
F. Sonuç	356
2. Ulusal Kültürün Yaratılışı	357
A. Köy Enstitüleri ve Halk Kültürü	357
B. Enstitüler ve Çağdaş Türk Kültürü	362
3. Meslekleşme	367
4. Ekonomik Yaşama Etki	369
A. Üretim Üzerine Etki	371
B. Yerel, Ticari ve Dolaylı Etkiler	373
C. Doğrudan Doğruya Ekonomik Etki	374
IX. ENSTİTÜ HAREKETİNİN ULUSAL POLİTİKANIN BİR BÖLÜMÜ OLARAK KURUMLAŞMASI	379
1. Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilat Yasası'nın Hazırlanması	379

2. Yasa'nın Başlıca Kavram Yenilikleri	383
A. Eğitimin Amacı	383
B. Köy Enstitüleri'nin Yeri ve Rolü	385
C. İlköğretimin Yeri	386
D. Köy Enstitüleri Mezunları	387
E. Köy ve Köylü	388
3. Yasa ve Türkiye'nin Temel Eğitim Sorunları	390
A. Eğitimin Finansman Sorunu	390
B. Yönetim	397
C. Milli Eğitim Bakanlığı	404
4. Yasa'nın Uygulanması	405
A. Geçmişle İlgili Engeller	406
B. 1944'te Yapılan Yeni Atılım	408
C. Yasanın Etkileri ve Yarattığı Akımlar	414

KÖY ENSTİTÜLERİ'NİN YIKILMASI

XI. POLİTİKADA VE EĞİTİMDE ANTİKEMALİST HAREKETLER	431
1. Antikemalist İdeolojiler	432
2. Antikemalist İdeolojilerin Politikaya Sızması	438
3. Eğitim Alanında Antikemalist Görüşler	442
4. Kıskaçın Ağzında	448
5. "Demokrasi" Geliyor	449
6. Enstitülere Saldırı Başlıyor	451
7. Sirer'in Bakanlığı	452
XII. ENSTİTÜLERİN YIKILIŞ EVRELERİ	457
1. "Onarma" İşi Başlıyor	458
2. Öğretim Heyeti	460
3. Parçalama ve Disiplin Politikası	465
4. Yüksek Köy Enstitüsü	469
5. Enstitüler "İslah" Ediliyor	471
6. İlköğretmen Okullarına Doğru	478

XIII. BAŞLANGIÇ NOKTASINA DÖNÜŞ	485
1. Bir “Enstitü” Müsveddesi	485
2. Demokratların Yönetimi ve Enstitüler	489
3. Demokratların Yönetiminde Eğitimin Durumu	493
4. Yine Yabancı Eğitim Uzmanları	495
5. “Hızla İlerleme” Yerine “Hızla Gerileme”	499
6. Beşinci Eğitim Şûrası	505
7. Bir Rapor ve Bir Soru	506
DİZİN	513

ÜÇÜNCÜ BASKI İÇİN SUNUŞ

Bugüne kadar Köy Enstitüleri ile ilgili çok sayıda çalışma yapılmış ve bu çalışmaların birçoğu da yayınlanmıştır. Bu çalışmaların pek çoğunda görülmüştür ki, ya Köy Enstitüleri tümüyle yerilmektedir ya da Köy Enstitüleri sürecinde yaşanan birtakım aksaklıklar ve zaaf lar görmezden gelinerek enstitüler objektif bir değerlendirmeye tabi tutulmak yerine idealize edilmektedir. Yayınevimizin Fay Kirby'nin *Türkiye'de Köy Enstitüleri* adlı çalışmasını yeniden basma düşüncesi, işte bu gerçekten hareketle söz konusu çalışmanın bu iki çizginin dışına çıkmayı başarabilmiş ender çalışmalardan biri olduğunu görmemizden sonra oluştu. Elinizdeki çalışma birinci elden kaynaklar kullanılarak ve bizzat Köy Enstitüleri ile yapılmış görüşmeler eşliğinde ortaya çıkarılmış, enstitülere objektif bir bakışla yaklaşan ender eserlerden biridir.

Kirby'nin, 1960 yılında Columbia Üniversitesi'ne doktora tezi olarak sunduğu "The Village Institute Movement of Turkey: An Educational Mobilization for Social Change" özgün başlıklı tezi, yazarın 1951-1954 yılları arasında Türkiye'de Köy Enstitüleri'nde yaptığı çalışmaların ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Kitap, Türkiye'de ilk kez 1962'de İmece Yayınları, ardından 2000'de Güldiken Yayınları tarafından basılmıştır. Çalışmanın İngilizceden çevirisini Niyazi Berkes yapmıştır. 1962 ve 2000 yılı basımlarında kitabı sadeleştirerek yayına Engin Tonguç hazırlamıştır. Yayınevimiz, Engin Tonguç ile yaptığı görüşmelerden sonra *Türkiye'de Köy Enstitüleri* adlı bu çalışmanın üçüncü baskısını yapmaya karar vermiştir. Bu

kıymetli eseri yayınevimiz aracılığıyla yeniden okuyucusuyla buluşturma imkânı sunduğu için Sayın Engin Tonguç'a çok teşekkür ederiz.

Çalışmanın 2000 yılı baskısına büyük oranda sadık kalınmıştır. Yalnızca bugün artık kullanılmayan bazı öz Türkçe sözcükler değiştirilerek yerine eş anlamlı sözcükler konulmuş ve bazı cümleler düzeltilmiştir. Çalışmanın 2000 yılı baskısında Fay Kirby ve Engin Tonguç'un bazı notları bulunmaktadır. Yayınevimiz kendi dipnotlarını bu notlardan Tarihçi Kitabevi (T.K.) kısaltmasıyla ayırmıştır. Yazarın yaptığı bazı alıntılar eski Türkçe ağırlıklıdır. Bu alıntılar okuyucu için daha anlaşılır olması amacıyla 40. ve 41. sayfadaki iki uzun alıntı Sayın Cahit Kayra tarafından sadeleştirilmiştir. Katkılarından dolayı bir kez daha teşekkür ederiz.

Köy Enstitüleri, ülkemizin temel sorunlarından biri olan eğitim sorununu çözmek amacıyla 1940-1954 yılları arasında hayata geçirilmiş bir büyük projeydi. Elinizdeki çalışmanın, günümüzde hâlâ sürmekte olan eğitim sorununa yönelik olarak üretilecek çözümlere ufak da olsa bir katkı sunması dileğiyle...

Necip Azakoğlu

İKİNCİ BASI İÇİN SUNU

Köy Enstitüleri'nden yetişenlerin kurdukları demekler, çıkardıkları dergilerle Enstitüleri ve kendilerini savunmak için zorlu bir savaşım verdikleri 1946-60 yıllarının düşünce terörü ortamında en haksız suçlamalarla karalanan, tartışılmasından korkulan bir tabu durumuna getirilmiş, Köy Enstitüleri konusunda suçlamaları yanıtlamak, gerçeği duyurabilmek için elverişli ortam ancak 27 Mayıs Devrimi'nden sonra ortaya çıkmıştır. Bu amaçla çevresinde toplanılmış *İmece Dergisi*'nce Fay Kirby'nin tezinin kısaltılmış Türkçesinin yayımlanması, kamuoyunca ilgi ile karşılanan ve birçok tartışmalara ışık tutan en etkili girişimlerden birisi olmuştur. Özgün başlığı "The Village Institute Movement of Turkey: An Educational Mobilization for Social Change, Phil. Diss. Columbia Univ. Teachers College, Bd 2, 1962" olan tez, Eylül 1962'de "Türkiye'de Köy Enstitüleri" başlığı ile yayımlanmıştır.

Daha önceki yıllarda Türkiye'de öğretmenlik de yapmış olan Kirby, 1951-1954 arasında Türkiye'de Köy Enstitüleri'ni incelemiş, 1954-60 yıllarında da toplamış olduğu bilgiler, belgeler üzerinde çalışarak tezini tamamlamıştır. Bu arada, kendisinin Hakkı Tonguç ile de birkaç kez görüştüğü, mektuplaştığı kalan belgelerden anlaşılmaktadır. O günlerin ortamının etkisiyle olsa gerek, Tonguç başlangıçta ona pek güven duymamıştır. Bunu Sabahattin Eyüboğlu'na yazdığı 25.4.1954 günkü mektubundan anlıyoruz: "...Amerikan Yardım Heyeti'ne rapor hazırlamaya memur... gibi geldi bana..." Tonguç'un ölümünden sonra yayımlanan bu

mektuptaki şüphe, sonradan Kirby'i haklı olarak çok üzümüştür. Ama bu ilk görüşmenin ardından aralarında bir güven ortamının doğduğu, tanıklıklardan ve Tonguç'un bazıları yazdığı mektuplarla olmak üzere, Kirby'e önemli bilgiler vermiş olmasından anlaşılmaktadır.

Kitabın *İmece Dergisi*'nce yayımlanması için aracılık eden Sayın Sabahattin Eyüboğlu idi. 1962'de Kanada'da yaşayan Kirby ve o tarihteki eşi Sayın Niyazi Berkes ile kısa süreli Ankara'ya gelişlerinde kitapla ilgili ilginç söyleşilerimiz olmuştur. Bunların açıklanmalarında yarar vardır:

Yayım hakkını parasal bir karşılık beklemeden dergiye veren Kirby, kendiliğinden şu gerçeğin bilinmesini istemiştir: Ona göre kitap yayımlanınca, kendisinin Amerikan Hükümeti'nin bir görevlisi, hatta bir CIA ajanı olduğu suçlamasını bile yapacak bazı kişiler çıkabilecektir. Bunun dayanağı kendisinin barış gönüllüsü olarak da Türkiye'ye gelmiş olmasıdır. Ona verilmiş görev, Balkan göçmenlerinin köylerdeki yaşamlarını incelemektir. Ama o, bu amaçla köylerde dolaşırken, her yerde karşısına Köy Enstitüleri gerçeği çıkmıştır. Buna büyük ilgi duymuş ve verilmiş görevi bir yana bırakarak bu konuyu araştırmaya girişmiştir. Bu nedenle de dönüşünde Birleşik Amerika'da bazı zorluklarla karşılaşacağını düşünerek Kanada uyruğuna geçmiş ve oraya gitmiştir. Sonuç olarak şunu vurgulamak istemektedir: İncelemeleri ve tezi tümüyle kişisel kararı ve çalışmasıyla yapılmıştır; kesinlikle o tür bir görevlendirme söz konusu değildir.

Kirby'nin Tonguç'a yolladığı bir mektubundan anlaşıldığı gibi, 1956 yılbaşında Kanada'da Kirby ile evlenmiş olan Sayın Berkes de tezin kendisi tarafından yazıldığı şeklinde yakıştırmalarla karşılaşabileceğimizi, bununla o günün koşullarında tezin nesnellikine gölge düşürmenin amaçlanabileceğini belirterek, tezin esasına hiçbir katkısının olmadığını, Köy Enstitüleri konusunda bu kadar geniş bilgisi olmadığı için, is-

tese bile böyle bir şeyi yapamayacağını açıklamıştır. Ama Türkiye'de basılacak metnin Türkçesi için yardımcı olmuştur. Tüm değerlendirme ve sonuçlar eşi Kirby'nin kişisel görüşleridir. O yılların ortamında Sayın Berkes'in bu duyarlılığını anlayışla karşılamak gerekir ama son değerlendirmede şu söylenebilir: Eğer kendisinin o çok değerli bilim adamı kişiliği ile tezin özüne katkıları olmuş olsaydı bu, tezin değerini azaltıcı değil, tam tersine artırıcı bir öge olurdu.

Gerçekten de, kitabın Türkçe metni Kanada'dan Sayın Berkes'in eski yazı el yazısı ile parça parça gelmiş ve tarafımızdan eski yazıyı bilen bazı öğretmenlere dağıtılarak daktilo ettirilmiştir. Hızla artan Köy Enstitüleri tartışmalarında etkin olabilmesi için kitabın ivedilikle yayımlanması kararımız sonucu, metin bir kez daha redakte edilmeden baskıya verilmiştir. Bugün ikinci baskısı yapılmadan, birinci baskıdaki aceleye getirilmek zorunluğu nedeniyle olmuş, bizi her zaman tedirgin etmiş yetersizliklerin ortadan kaldırılması ve dilinin bugünün okuyucularına, özellikle gençlere göre düzeltilmesi amaçlarıyla, metnin tümü elden geçirilmiş ve yeniden yazılmıştır. İncelemeye girmiş alıntılar ise, bir değişiklik yapılmadan, özgün durumlarıyla bırakılmıştır.

Tezde varılmış sonuçlardan anlaşılacağı gibi, bir eğitim hareketi olarak Köy Enstitüleri'nin toplumsal gelişim ve değişim sürecini hızlandırmaktaki etkinliğinin evrensel boyutlarını kavrayan, kendi deyimi ile "Dünya ölçüsündeki değerini" anlayan, bunu bilimsel yöntemlerle irdeleyip değerlendiren, bu alanda bugün bile aşılammış en kapsamlı ve özgün araştırmayı yapan ilk eğitimci Sayın Fay Kirby'dir. Bu nedenle, Köy Enstitüleri kendisine teşekkür borçludurlar. Çalışmasını bir kez daha yayımlamakla, yaşamı sırasında biraz da göz ardı edilmiş bu borcun bir ölçüde ödeneceğine inanmak istiyor ve değerli anısı önünde saygı ile eğiliyoruz.

TÜRKİYE'DE KÖY ENSTİTÜLERİ

Bu arada, kitabın günümüz okuyucularına ve araştırmacılarına ulaşmasını sağlayan, Köy Enstitüleri ile ilgili kitapları yayımlamayı amaç edinen, bunu özveri ile gerçekleştiren Güldikenî Yayınevi sahibi, aydın insan Sayın Mustafa Beyköylü'ye bir ne kadar teşekkür etsek azdır.

Ayrıca tüm emeği geçenlere teşekkürler ve saygıyla!

Engin Tonguç

ÖNSÖZ

Bu kitap, 1960 yılında Columbia Üniversitesi'nin Teachers College tarafından doktora tezi olarak kabul edilen İngilizce aslından, bazı değişiklikler yapılarak Türkçeye çevrilmiştir. Tez, Türkiye konusunda az bilgisi olan ya da Türkiye'yi yalnızca 1946'dan sonra gösterilen şekliyle tanıyan okuyucular düşünülerek yazıldığı için, aslındaki bilgi verici nitelikte açıklamalar, Türk okuyucuların bunlara gereksinimi olmadığı düşünülerek çıkarılmıştır. Öte yandan, çalışmanın İngilizcesini okuyacakların bildikleri varsayılarak açıklanmadan bırakılan bazı noktalar, Türkçe metinde biraz daha belirgin duruma getirilmiştir. Konu ile ilgili olmakla birlikte, Batı eğitim tarihi ile ilgili bazı bölümler de kısaltma amacıyla çıkarılmıştır. Deneyebilir ki, çalışmanın İngilizcesi ile Türkçesi arasında yalnızca dil ve okuyucu başkalığının gerektirdiği ayrımlar vardır. Ama başlıca düşünce ve tez, her ikisinde de eşittir.

İncelemede varılan sonuçların dayandığı temel materyal, özellikle Köy Enstitüleri'nin yıkılışına neden olan etkenlerle ilgili olanlar, aslındaki gibidir. Kitap yazıldığı zaman Türkiye'deki siyasal, ekonomik ve eğitimsel olaylar karşısında, bu sonuncu noktayı enikonu tartışmaksızın Enstitülerin anlamını ve önemini belirtme olanağı yoktu. Bunlar, bugün tarihe geçmiş olaylar olmakla birlikte, Türkiye'nin eğitim sorununun yakın gelecekte alacağı yönü belirtici olacaklarından, bilinmelerinde pratik yarar vardır.

Bu incelemenin Türkçesinin yayımlanmasını kolaylaştırmak için yapılan kısaltmalar arasında, araştırmacının kullandığı inceleme yöntemleri, araştırmanın nasıl yönetildiği, hangi kaynakların kullanıldığı, araştırmanın gelişiminin tarihi ve

bazı metodolojik konuların tartışıldığı bölümler çıkarılmıştır. Bu bakımdan, yazarın gözlem ve sonuçlarını dayandırdığı belge ve kaynaklar burada gösterilmemiştir. Ama bunların çoğu Türkçe olduğu için, araştırma yapacak olanların bunlara ulaşmaları olanaksız değildir.

Bu çeviride, yalnızca eğitimcilere değil, Türkiye'nin eğitim sorunu ile ilgili her Türk vatandaşına, Köy Enstitüleri'nin temsil ettiği temel düşüncenin ne olduğunu teknik olmayan bir dille anlatmak yolu seçilmiştir. Bu görüşle, yapının aslında bulunan betimleme, analiz ve karşılaştırmalarla ilgili uzun bölümler kısaltılmış, sadeleştirilmiştir. Türkçe kaynaklardan yapılan uzun alıntılar da ya kısaltılmış ya da tümüyle çıkartılmıştır. Enstitüleri konu alan polemik yayınlarını tek tek ve zaman sırasıyla belirtmek çok uzun olacağından, bunlarda ileri sürülen görüşler, toplu bir duruma getirilerek anlatılmıştır. Bu inceleme, dar anlamı ile pedagojik bir açıdan yazılmış olmaktan çok -Türk yazarların da çoğu kez yaptıkları gibi- tarihsel ve sosyolojik bir açıdan konuyu inceleyerek Türk ulusunun geleceği ile ilgili herkeşe seslenmek için yazılmıştır. Bugün Türkiye'nin karşılaştığı büyük zorluklar ve tehlikeler karşısında hiçbir Türk vatandaşı, ülkenin eğitime yatıracağı para, zaman ve emek konularına karşı umursamaz bir tutum takınamaz.

İncelemenin metodolojik yanının çıkarılmış olmasının yaratacağı boşluğu kapamak için şu noktayı önemle belirtmek isterim: Bu incelemede varılan sonuçların tümü, toplanan kaynak ve materyalin incelenmesi sırasında, kendiliklerinden belirmeye başlamışlardır. Yazarın, Köy Enstitüleri konusunda önceden verilmiş olumlu ya da olumsuz bir yargısı yoktu. İnceleme boyunca kendiliklerinden belirmiş olan noktalar, yazara çok önemli bir eğitim olayı karşısında bulunduğunu gösterdiği gibi, bu noktalar değerlendirildiği zaman ortaya beklenmedik (ve bazılarınca bugün bile hâlâ ayırdına varılmamış olan) sonuçlar çıktı. İşte bu yapı-

tın asıl amacı, Türk okuyucularının bu sonuçları dikkatle kavramalarına ve üzerlerinde düşünmelerine hizmet etmektir. Köy Enstitüleri gibi daha hiçbir ülkenin başaramadığı bir eseri ortaya çıkarmış bir ulusun, onu yitirdikten sonra niteliğini anlamadan unutmaması çok yazık olurdu.

Bu sonuçların en önemlilerini burada sıralamak isterim. İncelemede bunların her biri ayrıntılarıyla tartışılmıştır.

Her şeyden önce, bu yapıtta belirtilen Köy Enstitüleri, 1946'dan sonraki durumu ile ve özellikle yabancılara tanıtılmış olan Enstitüler değil, kuruldukları zamandan 1946'ya kadarki asıl ve gerçek Enstitülerdir. Bu ikisini ayırmamak ve birbirine karıştırmak yüzünden, birçok kişinin Köy Enstitüsü olarak bildiği, asıl Köy Enstitüleri'nden değişik olmakla kalmaz, gerek Türkiye'nin eğitim sorunu, gerek gelişme çabası içindeki ulusların eğitim sorunları ve hatta gelişmiş ülkelerin eğitim sorunları bakımından çok önemli temel noktalarda, onun zıddını oluşturur. 1946'dan sonra, asıl Köy Enstitüleri ıslah edilmiş (düzeltilmiş) değil, bambaşka ve hatta özgün düşünceye zıt ilkelere dayanan okullar durumuna sokulmuşlardır. Bunların adı, ister ilk zamanlarda olduğu gibi "Enstitü" olarak korunsun, ister daha sonra olduğu gibi "İlköğretmen Okulu" yapılsın, her iki durumda da ortaya çıkan, asıl Köy Enstitüsü'nden başka bir şeydir. Bu sözde "ıslah etme" göstermiştir ki, asıl Köy Enstitüsü kendilerini doğrudan şekillendiren özgün eğitim görüşünden koparılarak, özgün parçaları yerine bambaşka parçalar takmak türünden bir "onarım" kalkışılınca, ad ne olursa olsun, ortaya çıkan, aslından bambaşka bir şeydir.

İkinci önemli sonuç, asıl Köy Enstitüleri'nin Pestalozzi, Dewey, Kerschensteiner gibi Batı eğitimcilerinin düşüncelerine göre kurulmuş eğitim sistemlerinden alınarak açılmış okullar değil, onlardan (bilinmesi Türkiye için çok önemli olan) bazı temel noktalarda ve ayrıca nicelik ve nitelik bakımlarından da değişik bir sisteme dayandığıdır. Türkiye'de bu Batılı

eğitimcilerin düşüncelerine uyularak ortaya çıkarılmış eğitim kurumları, İlköğretmen Okulları (Muallim Mektepleri) olmuştur ve bu yolda gitmenin sonucu da, Türkiye'nin eğitim gelişmesinin elli yıl önce bir çıkmaza saplanıp kalmasıdır.

Üçüncü sonuç, Köy Enstitüleri'nin, Batılı eğitimcilerin düşünce ve sistemlerinin bir taklidi olmadığı gibi, şu ya da bu partinin ve şu ya da bu bakanın keyfine dayalı bir buluş da olmadığıdır. Enstitüler konusunda yazılmış yazıların çoğu, Enstitüleri az çok tanıyan kişilerin bile böyle sandıklarını, hele Köy Enstitüleri'ne karşı yazanların tümünün bile bile bunu böyle değerlendirdiklerini gösteriyor. Köy Enstitüleri'nin Türkiye'nin eğitim sorununun doğal ve zorunlu olarak varlığı, uzun aramalar ve deneyler sonunda, kolektif çalışmalarla ortaya çıkarılmış bir eser olduğu, onda hiçbir yapaylık ve siyasal çıkar bulunmadığı, incelemede apaçık belirtilmiştir. Köy Enstitüleri, eğitimi Türk toplumunun çağdaş bir toplum durumuna getirilmesinde bir kaldıraç olarak kullanma yolunda, ta II. Mahmut döneminde başlamış olan deneylerin art arda gelen başarısızlıklarından elde edilen deneyimlerden sonra bulunmuş olan çıkar yoldur. Köy Enstitüleri bu toplumsal geçişin niteliğini en iyi kavramış olan Kemalizm ilkelere dayanılarak, bir yandan Batı uygarlığını anlama, öte yandan bu uygarlığa geçiş yollarını Türk toplumunun kendi gereksinmelerine göre bulma düşüncesinin bir zaferi olmuştur. Bundan ötürüdür ki, Türkiye'nin eğitim tarihinde girişilmiş deneylerin hiçbiri, Enstitülerin büyük zorlukların arasında ve kısa sürede gösterdikleri başarıları gösterememiştir. Köy Enstitüleri'ne yönelen saldırılar başladığı zaman bile bu başarıların sayısız kanıtları ortaya konmuş bulunuyordu.

Varılan sonuçların birisi de, Köy Enstitüleri'nin yalnızca eğitim sorununa bir çözüm bulmakla ve bunun doğruluğunu gösteren başarıları ortaya çıkarmakla kalmayıp, Türk toplumu üzerine hiçbir eğitim kurumunun yapamadığı ölçüde etki ettiği'dir. Tam altı yıl bile denemeyecek kadar kı-

sa bir sürede (ön deneyler dönemini de katarsak on bir yıl diyebiliriz) Köy Enstitüleri, eğitim, hukuk, yönetim, kültür ve düşünce yaşamı üzerinde çok az kişinin ayırdına vardığı bir ölçüde etki etmişlerdir. Bu etkiler, Enstitüleri yıkan geri tepkiye karşın da sürmüştür. Enstitülülerin Demokrat Parti iktidarının özellikle son yıllarında yazı, yayın, sanat ve düşünce alanlarında gösterdikleri çalışmalar, Türkiye'nin canlı taşıyıcıları olduklarını anlatır. Onlar, Türkiye'nin köy sorununu ta uzak diyarların diline ulaştırmış Mahmut Makal'dan on binlerce Enstitülüye kadar, en karanlık yıllarda bile, yeni bir tipin örneği olarak direnmişler; Türk evriminin tarihinde çoğu kez görüldüğünün tersine, dağılıp kaybolmamışlardır. Köy Enstitüleri'nin toplum üzerindeki etkilerine, yarının eğitimine verilecek şekil kararlaştırılırken yapmaları olası etkileri de katmak gerekir.

İncelememizde vardığımız diğer bir önemli sonuç, Köy Enstitüleri'ni, Türkiye gibi çağdaşlaşma çabası içinde bulunan diğer ülkelerle karşılaştırdığımızda ortaya çıktı. Hindistan, Pakistan, Endonezya'da yaptığımız kişisel gözlemler, Meksika, Brezilya, Sudan, Mısır gibi ülkelerde deneyler konusundaki incelemelerimiz, bu ülkelerin Köy Enstitüsü düşüncesinin bulduğu çözümlerden daha çok uzak olduklarını göstermiştir. Hatta Amerika'nın ve Birleşmiş Milletler'in yardımlaşma programları hâlâ Tanzimat döneminde.

Bunlar hâlâ, geçmişte Türkiye'de olduğu gibi, eğitim sorununu çözümleyemeyecek, başarısızlıkla sonuçlanacak önlemler üzerinde bocalamaktadırlar. Karşılaştırmalarımız, kendi koşullarına göre uygulanacak Köy Enstitüsü yolunun, bu ülkelerin bitmek bilmeyen sorunlarına karşı biricik çıkar yol olduğuna bizi inandırmıştır. Asıl Köy Enstitüleri'nin bozulmaları, bu ülkelerden Türkiye'deki deneyden yararlanmayı düşünmüş olanları, "ıslah edilmiş" Köy Enstitüleri'ni gördükleri zaman, Türkiye'nin Köy Enstitüleri sisteminde kendi işlerine yarayacak bir yan bulunmadığı sanısına düşürmüştür.

Köy Enstitüleri'ni incelerken, bugün için çok önemli olan bir nokta, Enstitülerin baltalanma nedenlerinin iyice deşilmesidir. İncelememizin bu konuda vardığı sonuca göre, Enstitüler, düşüncesinin kendisinde, Enstitülerin kuruluşunda ya da işleyişinde bulunan bir sakatlık nedeniyle değil, dışarıdan gelen etkenler yüzünden çökertilmiştir. Bu nokta, oldukça ayrıntılı bir şekilde incelenecektir. Enstitülerde saptanacak kusurlar (ki bunların çoğu dış koşulların yarattığı şeylerdi) ayrıntılarla ilgili ve zamanla, deneyimlerin artması ile düzeltilebilecek eksikliklerdi. Oysa, Enstitülerin çökertilmesine çalışan güçler, daha gelişme yılları içerisinde, dışarıda olduğu kadar içeride de harekete geçmişlerdi. Bunlar, ilk zamanlarda Köy Enstitüsü düşüncesine yalnızca "pedagojik" anlamda aykırı ve karşıt gibi görünürlerken, zamanla siyasal ve ideolojik bir renk almaya başladılar. Ama bunların yıkıcı etkilerini asıl artıran, Türkiye'nin siyasal bir buhran evresine rastlayan yılların olayları olmuştur.

İncelememizin yeniden belirttiği gibi, Köy Enstitüleri yalnızca bir okul, her köye bir öğretmen yetiştirecek birer öğretmen okulu değillerdi. Eğitim ile toplum arasındaki karşılıklı ilişki konusunda, Türk düşünürlerinin çok iyi bildikleri ve çıkar yolu bulunmayan bir sorunun, hiçbir ülkede eşi görülmemiş bir şekilde çözümlenmesinin gerektirdiği yepyeni nitelikte bir eğitim sistemi idiler. Bu sistem yalnızca köy eğitimi için değil, tüm Türk eğitimi için çok önemli sonuçlar vermeye başlamıştı. Bunların bir süre sonra tüm Türk eğitim sisteminin dayandırılacağı ilkeler olarak yaygınlaştırılması gerekecekti. Oysa, bunu yapmak şöyle dursun, bu ilkeler Köy Enstitüleri alanında bile yok edilmişlerdir. Bunun Türk eğitimine neye mal olacağını belki de Enstitülere karşı çalışanlar bile öngörememişlerdi. Türk eğitiminin son on yılı, yalnızca duraklama yılları olmamış, korkunç bir gerileme dönemi olmuştur. Köy Enstitüleri ile başlayan ve bir "toplumsal akım" özelliklerini taşıyan hareket durdurulunca,

hem bu hareketin gelişim hızının kat kat artması ile elde edilecek ilerlemeler yitirilmiş, hem de yeniden eski verimsiz yollara dönülmekle zararın derecesi kat kat artırılmıştır.

Bunun içindir ki, Kemalizm ilkelerinin ve onun eğitime uygulanış şekli olan Köy Enstitüleri'nin 25 yıl önce çözümlendiği eğitim sorunu, öylece duruyor. Ama bugünkü Türkiye, yalnızca Enstitülerden önceki deneylerin başarısızlıklarından ders almak durumunda olmakla kalmıyor, 1935-1946 yıllarındaki deneylerin başarılarını bilmek ve 1946-1960 yıllarında bunların baltalanmasının neye mal olduğunu görmek olanağına da sahip oluyor. İşe, bırakılan doğru yol üzerinde yeniden başlamak için bugünkü Türkiye'nin elinde başka bir üstünlük daha var: Köy Enstitüleri ile sonuçlanan deneyler başladığı zaman bu işte çalışacak adam kıtlığı vardı; oysa bugünkü Türkiye'nin elinde yepyeni bir aydın, eğitimci, eğitim yöneticisi ve vatandaş olarak binlerce Enstitülü vardır.

Öte yandan, bugünkü Türkiye'nin karşılaştığı ekonomik, parasal, siyasal ve manevi koşullar, 1935 ve 1946 yıllarından çok daha elverişsizdir. 1930'larda, Köy Enstitüsü çözümlü ile sonuçlanan arayışı başlatmakta parasal zorluk büyük bir rol oynamıştı. Klasik okulluk yöntemleriyle gidildiğinde Türk eğitim sorununun çözümlenmesinin Türkiye'nin parasal gücünün dışında olduğu ya da onun parasal gücüne bağlı kalındıkça yüzyıllar geçmesi gerektiği anlaşılmıştı. Bu durum, bugün o zaman olduğundan kat kat daha fazla ölçüde, yine böyledir. Şu halde, gelip geçici heveslerle ya da yüzeysel yöntemlerle oyalanmak istenmiyorsa, uygunluğu deneyler ve başarılarla kanıtlanmış olan yoldan yürümenin zorunluluğu bugün eskisinden daha büyüktür.

Bu incelemenin İngilizcesini basılmak üzere hazırladığım sırada Türkçe yayımlanması olanağı çıkınca, Türkçesini hazırlamayı bunun için öne aldım. Yakın bir gelecekte verilecek kararlar için Köy Enstitüleri'nin tarihinin, yapısının ve öneminin tanınmasının büyük gereği vardır. Bugün Türki-

ye'nin yakın geçmişinde denenmiş ve öğrenilmiş şeyleri yeni baştan denemeye ve öğrenmeye zamanı yoktur. Türk okuyucularının çok iyi bildikleri gibi, halkoyuna dayanan bir yönetimde, bir kez kararlaştırılıp politikacılarca benimsenen bir programı eleştirmek ve değiştirmek kolay değildir. Uygulanacak kararlar üzerinde bunların kusurları ortaya çıktıktan sonra değil, uygulanmadan önce iyi düşünmek gerekir. Bu incelemenin amaçlarından birisi, atanan her Milli Eğitim Bakanı'na ve iktidara gelen her hükümete göre değişecek eğitim politikaları yerine, Türkiye'nin kendi eğitim tarihinde, kendi eliyle denediği ve bulduğu sağlam temellere dayanarak kurulacak bir eğitim sistemini izleyerek, 1946'da bırakıldığı yerden başlayıp, daha ilerilere gitmek gerektiğini göstermektir. Dünyanın aynı çaba içindeki diğer tüm ulusları o zaman gözlerini Türkiye'ye çevireceklerdir.

Bugünkü koşullarda, Kemalizm devrimciliğine dönerek güvenle yürümek için, eğitim işlerini yönetecek olanların çok daha fazla gerçekçi olmaları, halkın da gerçekleri eskisinden daha iyi kavraması gereklidir. Bu incelemede görüleceği gibi, Kemalizmi benimsemiş görünen birçok kişinin gösterdiği kararsızlık, korkaklık ya da kendi çıkarlarını koruma eğilimleri, Türk olan her şeyin en Türkü, yerli olan her şeyin en yerlisi olan bir eseri, kökü dışarıda ve toplum yıkıcısı olarak gösteren hilebazlara müthiş kolaylık hazırlamış, buna birçok vatandaşın gözü bağlı inanmasına neden olmuştur. Bu durumun gelecekte yinelenmemesinin bir güvencesi yoktur. Geçmişin deneyimlerine bakarak, bu tür girişimlere karşı uyanık olmak, yalnızca Türk eğitiminin önderlerinin değil, Türk Ulusu'nun ve Devleti'nin bağımsız yaşaması ve yükselmesi ülküsüne bağlanmış her insanın görevidir.

Fay KIRBY
(Temmuz 1961, Kanada)

sizliğin bu büyük düşmanı", Türkiye'nin kırsal kesimine, ekonomik yoldan değil, eğitim yoluyla girdi. Enstitüler birer birer elektrikle donanmaya başladılar. İlden bir yardım sağlayamayan Cılavuz Köy Enstitüsü'nün Müdürü ile Fizik Öğretmeni, bir hidroelektrik düzeneği için kaba ölçümler yaptılar; kitap bilgilerini ve sağduyularını kullanarak bir elektrik şebekesi kurdular. Bu, zaman zaman durmasına karşın, on yıl kadar çalıştı ve iş gördü. On yıl sonra daha iyi araçlarla daha iyi bir düzenek kuruldu¹⁸.

Diğer Enstitüler de az çok benzer deneyimleri geçirdiler. Zamanla Enstitülerde elektrik işlerinde uzmanlaşmış, gerektiğinde bir Enstitüden diğerine gönderilen öğretmenler ve öğrenciler yetişti.

3. Köy Enstitüleri'nde Örgütlenme ve İşleyiş

Köy Enstitüleri örgütünü doğru olarak kavrayabilmek için bir okul ya da örneğin İlköğretmen Okulları örgütlenmesini incelemede kullandığımız yöntemden bambaşka, farklı bir yoldan gitmek gerekir. Bunun için işe müfredat programları, dersler gibi konularla değil, okul örgütlenmesi üzerinde yazarların en sona bıraktıkları bir konuyla başlayacağız. Bu da disiplin konusudur.

Ama disiplin konusunu ele aldığımızda, bunu öğretmenin derslerde öğrencileri denetlemesi ya da okul yönetiminin okulda düzeni sağlaması olarak ele alacak değiliz. Bunun nedeni, Köy Enstitüleri'nde durumun diğer okullardakinin tam tersi olmasıdır.

Köy Enstitüleri'ni görenlerin ya da görmeden eleştirenlerin unuttukları bir şey vardır. Köy Enstitüleri'ne ilk gelen öğ-

18 Halit Ağanoğlu, *Köy Enstitüleri Yolunda*, İstanbul, 1949, s.41-43. On yıl sonra yöredeki bir belde, Bayındırlık Bakanlığı aracılığı ile elektrik getirmişti. Köy Enstitüsü'nde Fizik Öğretmeni'nin yaptığı işi, burada bir Alman uzman yapmıştır!

renciler, Enstitü çıkışlı öğretmenlerin yetiştirerek Köy Enstitüleri'ne gönderdikleri ya da kent okullarındaki yaşıt öğrencilerden farklıdırlar. Enstitü açma olayı, yalnızca yapıları yapmak ya da "bu günden sonra kimyaya başlıyoruz" türünden bir karar verme konusu değildi. Tüm bunları yapabilmek için, her şeyden önce Enstitü'nün bir gece içinde dağılıp yok olmayacağını güvence altına almak gerekiyordu.

Enstitü öğretmenlerini en çok şaşırtan ve öğretici deneyimler kazanmalarına yol açan durum, gelen öğrencilerin kendilerine alışık oldukları gözle bakmamalarıydı. Öğretmenler konuştuğu zaman öğrenciler hiçbir şey anlamadan yüzlerine bakıyorlardı. Öğretmen olmaları nedeniyle alışkın oldukları saygıyı öğrencilerden görmüyorlardı. Gerçekten de, öğretmenlere yabancı gibi bakıyorlar, hatta alay bile ediyorlardı. Aşağıdaki satırlar, bize "aydın"ın gerçeklere ulaşabilmesi için daha ne kadar yol alması gerektiğini gösteriyor:

"İlkokulu bitirmiş olmalarına rağmen Türkçeyi çok zorlukla konuşanlar vardı. Yeni alınan çocuklar üzerinde yapılan bir denemede bilmedikleri kelimelerden bazıları: Sürahi, not, iskarpin, matbaa, balkon, çerçeve, hela, fi-renk gömleği, kavanoz, kupa, çakı, çatal, yatak çarşafı, mangal, karikatür, eczacı, söylev (nutuk), mecmua (dergi), kitaplık (kütüphane), aspirin, keman... Bu ve buna benzer yüzlerce kelimenin bilinmeyişi karşısında öğretmene ifade bakımından zorluk doğuyordu. Günlük hayatımıza karışmış, yıllardan beri tabii bir şekil almış birçok basit âdetler onlara yabancı geliyordu. Çocuklar kendileri için yeni olan bu halleri gülerek garip karşılar-ken biz de onların aldıkları bu duruma şaşıyor, bazan sinirleniyorduk.. Şinasi Tamer anlattı: İşe başladığı gün-lerde özenmiş, yemek masalarını muşambalamış, çay bardakları ve kaşıkları almış, herkesin önüne peçete koymayı düşünmüş, çatal, kaşık ve bıçakları tamamlamış.

Öğrencileri buyur etmiş. Çok geçmeden bir de bakmış ki, muşambalar bıçak yaraları ile delik deşik, çay kaşıkları ortada yok. Çatalların bir kısmı kırılmış, ötekiler de kullanılmıyor. Zeytin ve zeytinyağı yemeklere el sürülmüyor. Bu yemeklerin bulunduğu günlerde öğrencilerin yarısından fazlası ekmeğini alıp yemekhaneden çıkıyor. Bazı öğrenciler hela ve su kullanmıyordu. Bilhassa geceleri şuraya buraya pisliyorlardı.¹⁹

Başka bir Enstitü Müdürü gülümseyerek aşağıdaki anılarını anlattı:

"Sabahleyin uyandığım zaman hâlâ bu Enstitü'nün direktörü olup olmadığından emin değildim. Bir süre, bana gelenden çok giden oluyor gibi geliyordu. Akşam yemeğinden kalma bir iki ekmeğin kabuğunu cebine koyup bir şey demeden sadece istikamet duygusuna dayanarak dağ, orman demeyip yola çıkmaları işten değildi. Bu o hale geldi ki, peşlerine düşmeye başladım. Tenkid edenler kaliteden bahsediyorlar. Böyle zamanda benim iş yapacak adama ihtiyacım vardı. Kendilerini çalıştırma tarzını görünce buna uyamayacak olanlar bırakıp gidiyorlardı. Kalitesi olanlar geri kalanlardı. Sadece onları geliştirmek kâfi idi. Bazı öğrenciler yeni elbiselerini alınca savuştular. Ben bir daha gelmeyecekler sanırken bir iki hafta sonra süklüm püklüm geri geldiler; yeni urbalarını göstermeye gitmişlerdi. Dönüşte başkalarını da getiriyorlardı. Bunun için gidip geliş yüzlerce kilometrelik yol yürüdüler."

Şakacılığı ve demokrat bir eğitimci oluşuyla tanınmış olan bu müdür, ilk sıkıntılarını da şöyle anlattı:

"Öğrenci seçenler bunlara bir cumhurbaşkanı kadar para kazanacakları yollu mübalağalı şeyler söylemişler, hepsi de köyün ağır iş hayatından kurtulmak için geliyordu.

19 Şerif Tekben, *Canlandırılacak Köy Yolu*nda, s.54-55.

Burası okul değilse, onu hiç olmazsa bedava bir otel haline sokacaklardı. Pedagoji kaidelerine belki uymaz ama itiraf edeyim ki, ilk zamanlarda kuvvete başvurmaya mecbur oldum. Ben durmadan çalıştığım halde bunlar, oturup bana bakıyorlardı. Öğrenci başkanlarına iş takımları kurmalarını söylediğim zaman benimle eğleniyorlardı. Artık gerçekten efendi olduklarını sanıyorlardı. Bereket versin ki, ufak tefek değilim. Çocuklar çalışmaktan güçlü kuvvetli idiler ve benim dediklerime aldırış etmiyorlardı. Ama şunu da söyleyeyim ki, dayak yiyince kızmıyorlar ve şöhürlü çocuklar gibi kin beslemiyorlardı. Dayak yemek haysiyete dokunmuyordu. Böylece birer ikişer bana katılmaya başladılar, gerisi de onları takip etti. Onları asker gibi teşkilatlandırdım, şikâyete vakit kalmayacak kadar çalıştırdım. Enstitü işlerine ve çeşitli ödevlerine tayin edilenlerin defter tutması lazımdı. Bunlar haftalık toplantılarda okunuyordu. En ufak ayrıntılara kadar kaydetmek mecburiyetinde idiler. Bunu yapmayanlar ödevden çıkarıldı. Bu sayede sorumluluk duygusunu, kendilerine devrolunan otoriteye saygıyı ve dürüstlüğü öğrendiler. Bütün diğer işler ancak bundan sonra gelir.²⁰

Enstitülere gelen öğrenciler bir yandan yaşamda hiçbir deneyimi olmayan, naz içinde yetiştirilmiş, öte yandan ailelerinin ve öğretmenlerinin başına buyruk yönetimlerine alışmış çocuklar değillerdi. Geniş ölçüde özgürlüğü olan kişilerdi. Bir Yüksek Köy Enstitüsü öğrencisinin, yaptığı bir incelemede gösterdiği gibi, birçok köylerde bulunan delikanlı birlikleri, çok demokratik bir toplumsal ve eğitimsel işlev yaparlardı²¹. Türk toplumunu, denetimsiz yaşlıların yönettiği, mevki ve yaşa saygı göstermenin en temel nitelik olduğu gö-

20 Özel görüşme. Bu Müdür 1946'da işine son verilince bir ortaokula atanmıştı. O, buraya örnek bir okul yaptı.

21 İsmail Tıknaç, "Köyümde Delikanlılar Birliği", *Köy Enstitüleri Dergisi*, sayı 1, Ocak 1945, s.57-61.

rüşü, bu toplumun büyük kesimi olan gençlik üzerinde yapılan gözlemlere uymuyor. Öte yandan, Enstitü öğrencileri, gerçek anlamıyla özgürlük yokluğunun ne anlama geldiğini biliyorlardı. Davranışları ve alışkanlıkları köy toplumunun gerçeklerini ve bu toplumla siyasal üstünlüğü olan toplum arasındaki ilişkileri yansıtıyordu. Tekben'in dediği gibi:

"Yetişme yolları başka, görgüleri ayrı, çeşitli alışkanlıklar taşıyan çocukları önceden hazırlanmış talimatnamelere uydurarak idare etmek ve yetiştirmek imkânsızdı. Şehir okullarından ayrı işleyişe sahip ve henüz bir incelemeye tabi tutulmamış köy muhitlerinden gelmiş olan öğrencilerin her şeyden evvel çok iyi tanınması gerekiyordu. Bir taraftan işin içine girerek elden geldiği kadar çalışırken bir yandan da hergün rastlanan olaylar üzerinde dikkatle durarak bazı neticelere ulaşıyorduk. Öyle hadiselerle karşılaşılırdık ki, bunların önünde ne yapacağımızı bilmiyorduk. Hırsızlık tabii sayılan bir şeydi. Hergün postal, gömlek, battaniye, yatak takımı kaybolur, bavullar, torbalar açılır, işin garip tarafı bu işleri yapmak diğerleri tarafından mesele sayılmazdı. Kuvvetlinin daima büyük payı alması, zayıfın kuvvetliden, küçüğün büyükten dayak yemesi şikâyeti mucip haller değildi. Birgün yaşı epeyce ileri, güçlü kuvvetli bir öğrenci kışlanın avlusunda küçük bir çocuğu yerden yere vuruyor, her tarafını kan içinde bırakıyor. Bunu pencereden gözetleyen iki öğretmen çocuğun şikâyete geleceğini umuyorlar. Dayığı yiyen hiç orali değil. Ağlıyarak bir kenara çekiliyor. Kendisini çağırıyorlar:

- Nedir bu halin, ne oldu?
- Hiç.
- Nasıl hiç, biz gördük, Halim seni dövdü.
- Hayır dövmedi, şakalaşıyorduk²².

22 Şerif Tekben, *Canlandırılacak Köy Yolunda*, s.53-54.

Yine Tekben'in açıkladığı gibi, bir haksızlığın düzeltilmesi için başvuracak bir yer olduğu düşüncesi, yüzyıllardır köylüde oluşmamıştı. En basit ve ilkel anlamda yaşayabilmek, bir güç ve çevreye uyum sorunuydu. Birbirlerini koruma gereksinimi karşısında kaldıkları zaman, Enstitü öğrencilerinin başvurdukları yer müdür ya da Enstitü yönetimi değildi. Ne kadar iyi niyetli olurlarsa olsunlar, bunlar yine de "hükümet" in simgeleriydiler. Şimdiye kadar köylülerin onlardan gördükleri zarar, vergi, yasal olmayan yollardan köylüden çıkar sağlama, jandarma yönetimi vb. idi. Öğrencilerin kendi aralarında oluşan birleşmeler, hemşeriler arası toplulaşmalar şeklinde kendini gösteriyordu.

Enstitü müdürlerinden biri, Enstitü içinde bölgesel çekişmeler olduğunu görüp, bu çok tehlikeli eğilime karşı Enstitü öğrencilerinin iki özelliğini kullanarak uğraşmaya başlayınca, Enstitü'nün neredeyse silahlı bir kamp görünümünde olduğunu anlatır:

"Diğer tarafların baş kaldıramayacağı bir tarafı kazanmam gerektiğini biliyordum. Ta başlangıçtan dağlık ve uzak bölgelerden gelenlerin daha dik kafalı oldukları belli oluyordu. Bunlar daha ağır işler yapabiliyorlardı ve Enstitü amaçlarına daha elverişli idiler. Ova köylerinden gelenler daha çok okumaya hevesli idiler. Fakat asıl mesele çıkarılanlar onlar arasından geliyordu. Taraf tutuculuk prensiplerime aykırı olduğu halde başka çare göremiyordum. Öğrenciler beni doğrudan doğruya dinlemiyorlardı. Daha otoriter olanlarını salahiyetli işlere koymaya başladım. Bunlara kendi fikirlerimi anlatıyor, onlar da öğrencilerin anlayacağı şekilde bunları bildiriyorlardı. Daha küçük yaşta olup da kuvvetlilerin sert muamelelerine uğrayanlar bunların etrafında toplandılar. Kabadayılar tarafsız kaldılar. Zamanla onlar da diğerleri gibi yola geldiler ve otoriteyi tanımaya başladılar."²³

23 1954 yılında yapılmış bir görüşmeden.

Bu müdürün söylediklerinde, sorunun üzerinde durulması gereken ip uçlarını buluruz. Onun deneyimleri de diğer müdürlerinkinden çok farklı değildi. Hepsi de fiziksel ve psikolojik değişime uğramış öğrencilerle, Enstitü'ye gelinceye kadar bunun dışında kalmış olanları karşılaşıyorlar. Köy Enstitüsü hareketinin geleceği, az çok kent etkisinde kalmış yerlerden gelenlerle, Enstitü'den yana geçen liderler arasında sessizce süren çekişme sona ermedikçe sallantıda kalacaktı. Birçok nedenden ötürü, öğrencilerde güçlü bir "yerelcilik" eğilimi vardı. Bu düşünüş, aşırı şoven ideolojiler için en elverişli ortamdır. Kemalizme karşı olan "Anadoluculuk" ideolojisi, Anadolu beldelerinin "yerelcilik" düşünüşünün eseridir. Eğer Enstitü müdürleri, öğrenci liderlerini okuldaki başarılarına, beldelerdeki düşünüşü benimseme eğilimlerine, "hükümetin adamı" olma isteklerine göre seçselerdi, Enstitülerin geleceğini, köy toplumunun olduğu yerde değişmeden kalmasını isteyen doktrinleri "yarı okumuşluk"ları yüzünden benimseyenlerin ellerine teslim etmiş olurlardı. Nasıl Enstitü müdürleri liderliklerini, ancak bu liderliğin tanındığı ölçüde yapabilmişlerse, öğrencilerin kabul edebilecekleri liderleri seçmek ve onlara güvenmekle, Kemalizm ilkelere uygun olarak, aklın üstünlüğüne dayanan bir yönetimin kurulmasında önemli bir rol oynamış oluyorlardı.

Enstitülere özgü bambaşka bir enstitü anlayışı, 1941'de (yani Enstitülerin kuruluşundan bir yıl sonra) Hasanoğlan Köy Enstitüsü'nün yapı işlerinde çalışacak öğrenci ekiplerinin ortaya çıkmasıyla doğmaya ve gelişmeye başlamıştır. Yukarıdaki örneklerin gösterdiği gibi, o zaman da güçlü bir Enstitüler ve bölgeler arası yarışma vardı. Hatta bu yarışma özendirildi. Ama bu ancak bir yaratıcılığa neden olacak şekilde yapıldı. Yıkıcı çekişmeler ve geçici önderlik öğünmeleri özendirilmedi. Yapılan işler, göğüs kabartıcı olmaları, olayların açıklanması ve tartışılması yollarıyla akılcı sınırlara çekildi; ekipler arasındaki yarışma, dış engellere ve düş-

manlara yönlendirildi. Bunun sonuçlarıyla ilgili örnekleri ileride göreceğiz.

1940'tan 1953'e kadar Enstitülerdeki disiplin olaylarıyla ilgili olarak inceleyebildiğimiz iki Enstitünün dosyaları, yönetimlerin disiplin sorunlarındaki tutumlarını gösterir.

Her iki Enstitü'de de yönetim değişiklikleri olmuştu. Dosyalar müdürlerin disiplin konusundaki tutumlarının etkilerini ve değişik tutumların değişik sonuçlar verdiğini gösteriyor. Disiplin dosyalarında daha çok izinden geç gelme, bazı derslerden kaçma gibi, daha çok öğrencinin iradesine bağlı olaylar görülüyor. Öğrencinin bundan daha ağır ve önemli antisosyal eylemleri (silahlı saldırı, hırsızlık, kumar, yörede cinsel suçlar, Enstitü yönetimine karşı kışkırtmalar gibi) her zaman Enstitü'de bir yönetim değişikliğinin olduğu ya da disiplini sağlamakta başarısız bir yönetimin bulunduğu dönemlerde artıyor. Enstitü'de başarılı bir disiplin kuran yönetimlerin zamanında ise, disiplin olayları azalmaktadır. Bu durumda rastlanan olaylar basit yumruk kavgaları, ufak savsaklamalar, verilen görevleri yapmama gibi davranışlardır. Demek ki, öğrenciler arasında disiplinin temel koşulu, öğrencilerin kendi istekleriyle disipline uymalarının sağlanmasıdır.

Bu, Köy Enstitüleri'nde disiplin konusunun başka öğretim kurumlarındakinden değişik bir özelliği olduğunu gösterir. Yaşam deneyimleri olmayan çocukların gittikleri okullardakinin tersine, Köy Enstitüleri'nde disiplin, yönetimin tepeden uygulayabileceği bir olay değildir. "Okulculuk" yöntemiyle disiplin kurmaya çalışan Enstitü yöntemleri, başarılı olamamışlardır. Köylü öğrencilerin, hareketleri üzerinde daha güçlü iradeleri olduğunu önceden kabul etmek gerekliyordu. Bu nedenle, Enstitüler'de disiplin konusunda yönetim-öğrenci ilişkileri kent okullarındakinin tersi olmuştur.

Disiplin konusunda başarılı bir müdürün aşağıdaki sözleri, yukarıda değindiğimiz noktayı açıklar:

"Kız erkek münasebetleri tabii bir yola girmiş bulunmaktadır. Geçmiş yıllarda cinsi terbiye bakımından alınan tedbirlerde düşülen hatalar tashih edilmiştir. Kız öğrencilerle erkekler arasında kalın bir duvar çekmek, el ele dokunmalarını, göz göze gelmelerini şüpheli karşılamak, yemekhanelerini, mütalâa yerlerini ayırmak aksi neticeler doğurmaktadır. Bunu anladıktan sonra ilk günlerde uzaktan kontrollü bir serbesti verildi. Bir taraftan da çocukların anne gibi sevdikleri bayan öğretmenlerin gereken telkinleri yapmak ve bilgileri vermek üzere bilhassa kızlarla meşgul olmaları sağlandı"²⁴.

Enstitülerde birlik ve iş temposu kurulduktan sonra, toplumsal denetimin disiplini nasıl sağladığını, çıktığı yüksek okuldan 1942'de doğrudan doğruya Gönen Köy Enstitüsü'ne gelen ve Enstitüler'in 1953'te birer öğretmen okuluna çevrilişlerini görme talihsizliğine uğrayıncaya kadar burada kalan bir öğretmen şu canlı betimlemelerle anlatıyor:

"Meydana gelen değişikliği tasavvur edemezsiniz. Buraya geldiğim zaman kendi kendime bütün bu saçma işleri ben herhalde yapmayacağımı diyordum. O zamanki direktör çok anlayışlı bir adamdı. Ne hissetmekte olduğumu ve ne düşündüğümü anladı, benimle tartışmaya kalkışmadı. Adama çok ihtiyaçları olduğu halde bana mezuniyet verdi. Döndüğüm zaman, bana fazla yorulmamamı, işlere yavaş yavaş alışmamı söyledi. Hâlâ hatırlarım, oturmuş istifa etmeyi düşünüyordum. Önümde bir yığın kereste duruyordu, iki öğrenci uzun bir kirişi almaya gelmişti. Kaldıramadılar, bir tanesi: 'Öğretmenim, biraz yardım eder misin?' dedi. Ne yapabiliyordum? Bir ucundan tuttum. Tutuş o tutuş. Herkes o kadar meşguldü ki, bunun dışında kaldınız mı bir hiç olduğunuzu görürdünüz. Ödevinizi yapmadınız mı, kimse bir şey söylemezdi; çünkü onlar için

²⁴ Şerif Tekben, *Canlandırılacak Köy Yolunda*, s.97.

sadece mevcut değildiniz. Şimdi (bir sürü okulculuk metodlarının gelişi ile) bunlar kalmadı. Öğretmenler, öğrencilere efendice hareket etmelerini, öğretmen namzedine layık şekilde hareket etmelerini öğretiyorlar. Pratik sanat öğretmenlerine şimdi kimse kıymet vermiyor. Eskiden herkesin bir işe girişi bir alışkanlık haline gelmişti. Bakın, şimdiki şu hale (Eski atölyenin şefi, bir iki tahta parçasına basmamak için, ilkbahar çamurlarıyla çimenleri çiğneyerek geçiyordu). Şu tahta parçalarını toplarsa kredisini kaybedeceğinden korkuyor. (On sekiz aydan beri bitirilmemiş, yüzüstü duran ve müteahhide yaptırılan bir yapı işini göstererek). Buradan her geçişimde şu dama çıkmak için kaşınıyorum. Âdeta bir dam ustası haline geldim. Şu gördüğümüz sekiz koca binayı bir yılda biz yaptık. Bugün de çalışırdım ama bu gibi işler yapmamamız için talimat var. Şimdi herkes buradan kaçmaya bakıyor. Ben çıkarılıncaya kadar duracağım. Böylece belki bir şeyler kalır. Bu yere ahımın o kadar terini döktüm.²⁵

Enstitülerin gelişmesiyle ortaya çıkan demokrasi, kentli vatandaşların anladıklarından bambaşkaydı. Bu demokrasi, öğrenciler arasında doğuşundaki özelliğini korudu. Enstitü toplantılarında ve konuşmalarda, parlamentoculuğun nutuk çekme, dolambaçlı, belirsiz ve çok konuşma yöntemlerinin bir değeri yoktu. Söylenecek bir şey varsa, gevelenmeden söylenmeliydi.

A. Programlar

Yukarıda anlattığımız disiplin konuları özellikle "köylüyü" okutmak amacı bakımından çok eğitimsel değer taşımakla birlikte, ilk Köy Enstitüsü için söylenecekler bununla sınırlı değildir. Öğrenciler yeni olanaklar kazanmak için gelmişlerdi. İçlerinde, Enstitüye gelmek için köylerinden kaçanlar az değildi. Bazıları hemen hemen hiç şansları olma-

25 1954 ilkbaharında Gönen'de yapılan bir görüşmeden.

dığı halde, Enstitüye alınmaya hak kazandıklarına inandırmak için çırpınıyorlardı. Öğrencilerin, Enstitü yönetimi ve öğretmenlerle kendi aralarında rasyonel bir yaşam şekli kurdukları andan başlayarak, Eğitimci ve Çiftler deneylerinde görülen olayın eşi ortaya çıktı. Çocukların o zamana kadar neredeyse hapsedilmiş bir durumdaki enerjileri tüm gücüyle patladı ve öğrenme yoluna döküldü.

Çiftler'in açtığı çığırda olduğu gibi, Köy Enstitüleri'nin programlarının üç yönü vardı: Öğretim programı, yeni deneylerin yaşanması, sorun çözümü yöntemlerinde alışkanlıkların kurulması. Bunlar her Enstitü'nün öğretim heyetinin eksikliği ve deneyim düzeyi ölçüsünde bütünleştirilmiştir. Aralarında ayrıntılarda çok ayrımlar vardır ama tüm olarak hepsi eş örnek ve kalıptandır. Bu çalışmamızda her Enstitü'yü ayrı ayrı ele alma olanağımız olmadığından, bu bütünü genel çizgileriyle anlatmaya çalışacağız.

Her Enstitü müdürü, kendi sonuçlarıyla, Genel Müdürlükten gelen yönergeleri zaman zaman uzlaştırıyordu. "Akademik" olanla "pratik" arasında bir ikilik yapma eğilimi vardı. Müdürlerin çoğu, öğrenimleri ve deneyimleri nedeniyle, resmi müfredat programlarından tam anlamı ile bağımsız kalamamışlardı. İleride yapılacak araştırmalarla, tersinin kanıtlanması olasılığı bulunmakla birlikte, bizim vardığımız sonuca göre, gerçek anlamı ile bilimsel deneyimcilik özelliklerini kendinde toplayan tek müdür, Rauf İnan olmuştur.

İlk zamanlarda uygulanan öğretim programı, uygulayanların da kabul ettiği gibi, yürürlükteki müfredat programlarının bir karışımıydı. 1943 yılına gelindiğinde, müdürlerin çoğunluğu, programlardaki ikiliğin ayırdına varmaya başladılar. Artık geleneksel anlamı ile bir müfredat programı peşinde değillerdi. Ama bunu bir yana bırakacak kadar da olgunlaşmamışlardı. Bunun yerine, deneyimlerini değiş tokuş etmelerini sağlayacak ve hep birlikte yönelecekleri bir erek ve yol aramaya başladılar.

Bu amaçla yapılan ilk denemeye tam anlamı ile başarılı denemez. Bir yenilik olarak, öğretmenler konu bölümleri saptamaya çağrıldılar. Ya kendi noksanları ya da bundan daha büyük olasılıkla, Bakanlık hiyerarşisinin onayından geçme zorunluğu nedenleriyle, ortaya çıkan programın bazı parçaları (özellikle tarih ve fizik bilimleri ile ilgili olanlar) bütün içerisinde sırıyordu. Bunlarda Talim Terbiye Kurulu'nun etkisini düşündüren bir nitelik vardı. Tarihle ilgili bölümler Çifteler'de uygulanan yönteme aykırıydı; hatta Kızılçullu'nun yönteminden de daha geriydi. Bu "resmi" program 1946'ya kadar her Enstitü'nün bağımsız planlama gücü ve esnekliğine uyabildiği ölçüde uygulandı.

Gerçekte, program konularındaki zorlukların çözümlenmesi, Yüksek Köy Enstitüsü'nün ele alması gereken bir işti. Enstitüler üzerinde hâlâ etkisini gösteren akademik "okulculuk" ve "Muallim Mektebi" anlayışını, ancak eğitim alanındaki deneyimleri Köy Enstitüleri ilkelerine uygun olan kişiler kırabileceklerdi. (İleride görebileceğimiz gibi, Yüksek Köy Enstitüsü'nün, neden gericilik hareketinin en başta gelen ve en çok korktuğu saldırı hedefi olduğunu bu bize açıklar).

Öğretim konusuna geçmeden önce, Köy Enstitüleri'nin 1952-1954'te tersini gözlediğimiz esneklik özelliğinin bir yararına değinmek isteriz. Öğrencilerini ülkenin daha az gelişmiş yörelerinden alan Enstitüler, daha ağır bir tempo ile ilerliyorlardı. Köy Enstitüleri'nde standart bir öğretim müfredatı uygulanmayışı, her Enstitü'nün kendine özgü sorunlarına göre program yapabilmelerini sağlayarak, tümünün başarı gösterebilmesinin yolunu açmıştır.

Programların bir başka yönüne gelince gerek Çifteler'de, gerekse Kızılçullu'da "küme sistemi" denilen bir örgütlenme deney yöntemi uygulanmıştı. Bu, eğitimden deneyinden elde edilmiş bir yöntemdi, İngilizlerin "elit" (seçkin) okullarının çok inceledikleri tutorial sisteme hemen hemen eş bir sistemdi. Dayandığı pedagojik ilke, öğrencilerin ve öğretmen-

lerin az çok otonom aile birimleri şeklinde örgütlenmeleriydi. Köy Enstitüleri'nde uygulanan türünde, bu sistemin pedagojik olmaktan daha başka nitelikleri de vardı. Uygulanması, Enstitülerin başlangıçta çalıştırmaya zorunlu oldukları bazı öğretmenlerin eksiklikleri nedeniyle aksaklıklara uğradı. Yine de, en başarılı uygulanmalarında bu yöntem, tüm dünyada uygulanmış diğer iyi yöntemlerle yarışacak düzeydeydi. Müdürlerin yakınmalarına karşın, uygulanma ortalaması ile küme sistemi daha sonra Amerikan etkisiyle konan "guidance" (rehberlik) sisteminden daha üstündü.

"Küme", temelinde bir yönetim birimiydi ve Enstitü'nün yapılanmasına etki yapan bir etkendi. Örneğin, Akçadağ ve Pazarören Köy Enstitüleri'nde küme birimleri Enstitü'nün mimari temelini oluşturdular. Her birimde bir öğretmen dairesi, toplantı yeri ve derslik, yatakhane, tuvalet ve Akçadağ'da olduğu gibi, mutfak vardı. Bu yapı kurulacak olan gündüzlü ve yatılı köy okullarının yapılarına da denk düşer. Bu yapıları enstitülülerin yapmaları, kendilerinin gerçek ve canlı yapı deneyimleri kazanmalarına ve mimari planın iyi ve eksik yanlarını görmelerine yaramıştır. Özellikle Pazarören, mimarlık bilimi ile pragmatik köy mimarlığının güzel bir karışımıdır.

İlk olarak (ve gerçekte genel olarak) kümeye yakın oturan öğretmenler, "Kümebaşı" oluyordu. Bu öğretmen, Köy Enstitüsü sisteminde çok önemli bir rol oynayacak durumdaydı. Bu öneminden ötürü de müdürler onu küçümseme eğilimi gösteriyorlardı. Kümebaşı neredeyse bir ana babaydı. Kümebaşı olan kadın ya da erkek öğretmen, Enstitü'nün değişik bölümlerinin işleyişinde eşgüdümü sağlıyordu. En önemlisi, Köy Enstitüleri'nin baş özelliği olan "Okuma" ve "Özgür Tartışma" çalışmalarını o yönetiyordu. Öğrencilerin durumlarında doğru yargıya varılabilmesi, onun öğrencilerin herbirini yakından ve türlü koşul içerisinde tanımalarına bağlıydı. Bu yargıya varmada, akademik yetenek türlü öl-

çütlerden yalnızca biriydi. Öğrencinin bir bütün olarak ve tümüyle rasyonel bir şekilde değerlendirilmesini sağlamak kümebaşının göreviydi. 1952-1954 yıllarında, Enstitülerde rastladığımız, eski dönemden kalmış öğretmenler arasında ad verdiğimizde, binlerce eski öğrencisinin içinden adı verilen mezunu, toplumsal geçmişi, fizik yapısı, psikolojik yönden güçlü ve zayıf nitelikleri, küme içerisindeki düzeyi ve genel değerlendirmesi ile kolaylıkla anımsayan eski kümebaşlarına rastladık. O zaman İlköğretmen Okulu'na döndürülen bu kurumlarda çalışan birçok öğretmen ise, bir ya da iki yıl okuttukları öğrencilerini yalnızca okul numarası olarak tanıyorlardı!

Kümebaşının günlük iş programına aşağıda değineceğiz. Burada sistem konusunda bir iki noktayı daha belirteceğiz. Başarılı bir kümebaşı olmak için, öğretmenin kendisini öğretmenliğe vermesi ya da aile sorumluluklarından bağımsız bir kişi olması gerekti. Ortalama olarak, kadın kümebaşlarının daha başarılı oldukları görülmüştür. Evli olan erkek kümebaşlarının başarı derecesinde, eşlerinin kültür düzeylerinin önemli bir rolü olmuştur. Kent ve belde anlayışını temsil eden ya da kültür düzeyleri kocalarınınkinden aşağı olanlar, erkek öğrencilerin kendi dairelerine yakın olmalarından ürküyorlar, "gürültü"den ve "rahatsız edilmek"ten yakınıyorlardı. Müdürlerin eşlerinin kültür düzeyi de her zaman önemli bir rol oynamıştır. Müdür eşinde, ideal olarak bir Köy Enstitüsü müdürünün eşinde bulunması gereken özellikler varsa, kümebaşı sistemi ideale yakın bir düzeyde çok iyi yürümüştür. Bu gibi Enstitülerde, örneğin dışarıdan konuklar geldiği zaman, kız ve erkek öğrencileri, ailenin kızları ve oğulları gibi çağırarak geleneği vardı. Böylece öğrenciler çağdaş aile yaşamı ile tanışmış oluyorlardı ki, bu, yatılı bir kurumda kümebaşının öğrenciye çok yakın oluşuyla bile sağlanabilecek bir durum değildi.

B. Enstitülerde Günlük Yaşam ve İş Takvimi

Enstitülerin özellikleri günlük yaşamdaki çalışmalarını etkilemiştir. Her gün ilk uyananlar ekmekçi öğrenciler ve yardımcılarıydı. Başlangıç dönemlerinde bunlar profesyonel bir kişinin gözetiminde çalışırlar ve görevleri süresince diğer çalışmalara katılmazlardı. Daha sonra depo ve yemekhanelerde görevli yönetici öğrenciler kalkarlardı. Bunlar o gün nöbetçi olan öğretmenleri ve mutfak görevlilerini kaldırırlardı. Erzağın tartılması ve verilmesinde, mutfağın temizliğinde, işlerin gecikmemesinin sağlanmasında ve hatta yiyeceklerin muayene edilmesinde nöbetçi öğretmenlerle ortak sorumlulukları vardı.

Genel olarak tüm Enstitü, şafak sökerken ya da saat altıda kalkardı. Yıkama ve giyinmeden sonra öğrencilerin ve öğretmenlerin tümü herhangi bir toplu beden hareketlerine katılırlardı. Çoğu kez bu bir halk dansı olurdu. Bazen de oyun oynanır ve beden hareketleri yapılırdı. Buna yapı programı ile ilgili bir uğraş da katılabilirdi. Örneğin Akçadağ'da olduğu gibi bir taşıt aracı yoksa yeni elektrik santralının yapımında kullanılacak temel taşlarını taşımak üzere yürüyüşe çıkılırdı. Hasanoğlan'da da buna benzer uygulamalar olurdu.

Enstitülere özgü kahvaltıdan sonra öğrenciler, günlük çalışmalar başlamadan önce, bir saat kadar boş bırakılırlardı. Yatakhane ve derslikler temizlenir ve havalandırılırdı. Nöbetle yapılan bir iş de kümenin çamaşır ile görevli öğrencisinin, öğrencilerin ve enstitünün çamaşırlarını çamaşırcılara götürmesiydi. Elektrik ve hoparlör bulunan yerlerde haberler, müzik ya da Enstitü'nün programı yayınlanırdı.

Saat 8.30'da toplanılarak yoklama ve günlük işlerin dağıtımı yapılırdı. Bu arada kümebaşı, öğrencilerin giysilerini gözden geçirirdi. Bu denetim çok ciddiye alınırdı. Herkesçe de ciddiye alınırdı. Hasta olanlar revire, elleri, tırnakları kirli olanlar temizlenmeye yollanır, düğmeleri çözümlenmiş olanlar

kendilerine çekidüzen verirlerdi. Olağanüstü bir durum olmadıkça, öğrenciler öğretmenleri ile birlikte, marşlar söyleyerek dersliklere, işliklere, tarlalara dağılırlardı. Bir asker olarak çok yer görmüş, okuma-yazmasız ama kültürlü bir köylünün dediği gibi, "*Gün bu delikanlılarla başlıyor, her yan onlara yanıt veriyordu, Türkiye bunlardı*".

Bundan sonraki sabah programı üç saat kadar sürerdi ama her Enstitü'nün kendi sistemi vardı. Genel olarak laboratuvar, işlik ve tarla işi sürekli olur, derslik çalışmalarında kesintiler yapılır ya da bunlar saat hesabıyla düzenlenirdi. En radikal deney Çifteler'de, sonra da Hasanoğlan'da Rauf İnan'ın uyguladığı yöntemdi. Buna göre, her hafta bir konu o haftanın odak konusu olurdu. Bu yöntemi çarpıtarak gösterenlerin savlarının tersine, bunda örneğin bir hafta boyunca sürekli geometri problemleri okutulmazdı. Yapılan, örneğin bir kümenin görevlileri, yapıda çalışanları, mandolin çalışanları, tarih, coğrafya ya da tarım istatistikleri öğrencileri olarak yaptıkları ya da yapacakları işlerin matematiksel yönünü incelemektir. Kişisel olarak bir araştırma konusu üzerinde çalışan bir öğrenci, matematik haftasında, Türkçe haftasında, tarih haftasında incelemesini sürdürebilirdi. Elindeki projeye göre bu ayrı odak noktaları ve belirli problemler çerçevesinde, anlayışını derinleştirir ve genişletirdi.

Öğle yemeğinden sonra, sabahki çalışmaya benzeyen bir çalışma evresi daha olurdu. Bu arada, yönetim görevleri olanlar, Enstitü'nün en üst düzeyde verimlilikle çalışmasını sağlayacak işlerle uğraşırlardı. Burada da her Enstitü'nün ayrı bir yöntemi vardı. Bazı Enstitülerde bu alanda tutulan yol, Kızılçullu'dakine çok yakındı. Bu yöntemde derslerin belirli bir programa göre sürmesi esastır. Öğrencilerin yapacakları yönetim işleri, derslerde bulunmayacakları zamanlara göre düzenlenmişti. Derslerin yapıldığı zamana denk gelen görevler, tek öğrencilere verilen görevlerdi. Bu görevi nedeniyle derste bulunamayan öğrenci, kendi arkadaşlarına ye-

tişmek zorundaydı. Görevli öğrenciler, dersler dışında yapılan grup çalışmalarına katılmazlardı. Yine bu yönteme göre, bir grup öğrenciye gereksinim olan ve Enstitü dışından gelenlerle yapılacak işler duruma göre düzenlenirdi. Örneğin, Enstitü'ye gereç getiren köylüler öğleden sonraya kadar beklemek zorundaydılar. Bu yüzden bir günü boşa geçirirler ve köylerine gece dönmek zorunda kalırlardı. Bu yöntemde beklenmedik durumlarda ne yapılacağını saptayacak bir mekanizma yoktu. Böyle durumlarda müdürün kendisinden emir alınmadıkça hiçbir şey yapılamazdı. Bu nedenle de müdürün olmadığı durumlarda gereksiz gecikmeler ortaya çıkardı. Bu sistemde öğrenciler yönetim işlerinde yalnızca bir tür "uşak" rolü oynuyorlardı.

Enstitülerin çoğunluğunda uygulanan diğer yöntemde ise, yalnızca çok az zaman gerektiren işler değişik sınıftan öğrencilere verilirdi. Program o şekilde düzenlenirdi ki, ancak bir iki gün yönetim işleriyle ve program dışı görevlerle uğraşılırdı. Fırın ve merkezdeki yönetim işleri gibi görevlerde bulunup da normal ya da tüm zamanı alan işlerin dışında tutulanlar yedek olarak bulundurulurlardı. Rastlantısal ya da beklenmedik işler için küçük ya da büyük gruplar göreve çağrılırdı. Bunlar, başlarında bir gözetici olarak ya da bu kişi olmadan, okumak, yazmak, oynamak vb. gibi etkinliklerde özgürdüler. Böylece, hiçbir öğrenci kendisine yönetim işleri verildiği için kendi "küme"sinin etkinlikleri dışında kalmış olmuyordu. Dışarı ile olan işler, başkalarını düşünerek ve iş anlayışı ile yapılırdı. Eskiden Enstitü ile iş yapmış bir kamyon şoförünün 1952'de söylediği şu sözlerde, bu noktaya değinilir: *"Eskiden kamyonu şuraya kadar sürer ve hoş geldin diye karşılanırdık. Şimdi ise bize sanki mikropluymuşuz gibi davranıyorlar. İçeriye girme izni için saatlerce bekleriz. Sanki saklanacak bir işleri varmış gibi!"* Bu yöntemde öğrenci ve öğretmenlerden yönetim görevleri olanlara daha çok yetki verilirdi. Müdüre de daha önem-

li işlere kendini vermesi için zaman kalırdı. Ama bu yöntem daha yüksek bir yönetim becerisi ister. Zayıf bir liderlik altında başarılı sonuçlar vermeyeceği gibi, disiplinsizlik alışkanlıkları da yaratır. Ne var ki, bu yöntemi uygulayan Enstitülerde, daha etkili demokratik denetimlerle, bu olumsuz sonuçların önemini azaltacak karşı etkiler oluyordu.

Her iki yöntemden hangisi olursa olsun spor, müzik çalışmalarları, bireysel çalışmalar, edebiyat ve sahne etkinlikleri ve benzeri etkinlikler, öğleden sonra ile akşam yemeği arasındaki, kümelerin tartışmalı okuma toplantıları arasında yapılırdı. Bu "küme" toplantıları, alışlagelmiş "ders çalışma" etkinliğinden bambaşka idi. Burada önemli bir yapıt yüksek sesle okunur, tartışılır, sorular sorulur, günün konuları üzerinde düşünce alışverişi yapılırdı.

Akşam yemeğinden sonra bir "ders çalışma" süresi verilirdi ve günlük program genel olarak 21.30 ya da 22.00'da sona erirdi. Yönetici öğrenciler ve öğretmenler tüm öğrencileri yatırılırdı. Genel olarak bir öğrenci yangın vb. gibi tehlikelere karşı nöbetçi kalırdı. Bir iki yangın olayında yatakhaneler boşaltılmış, öğrenci yangın ekipleri işe koyulmuş, büyük beceri ve yüreklilikle yangınlar önlenmişti.

Enstitü'nün haftalık programı cumartesi günü saat 12.00'de sona erirdi. Bayrak töreninden sonra bir genel toplantı da yapılır, nöbetçi ekip yeni ekibe görevi devreder ve tüm Enstitü'de temizlik ve muayene yapılırdı. Bu muayeneler bir tören kıtası komutanını aratmayacak kadar özenli olurdu. Tencere diplerinden raf üstlerine kadar her şey sıkı bir denetimden geçirdi.

Kızılçullu'da öğrenciler kente gidebildikleri halde, diğer Enstitülerde, Enstitü kentlerden uzak olduğundan öğrenciler kente gidemezlerdi. Bu nedenle hafta tatili etkinlikleri önem kazanıyordu. Arifiye, Aksu, Kepirtepe, Gönen ve özellikle Çifteler Köy Enstitüleri'nde eğlence ve sanat etkinlikleriyle çok yakından ilgili öğretmenlerin olup olmaması çok da

önemli olmazdı. Öğrenciler kendileri dışından gelecek çok az yardımla, doğaçlama ya da planlı eğlence programlarını kendileri hazırlayacak yetenekteydiler. 1941-1942'de Enstitüleri görenler bunu doğruladıkları gibi, biz de 1952'de Çifteler'de öğrenciler tarafından düzenlenmiş bir müsamerayı izledik. Bunda çok başarılı monologlar, taklitler, enstrümanlı müzik ve türlü halk dansları vardı. Pamukpınar, İvriz, Pazırören ve Dicle gibi Enstitülerde öğrenciler biraz daha dışarıdan yardıma bağıydılar. Buralardaki öğrencilerde kültür türleri daha azdı, eğlence etkinlikleri de toplumsal olmaktan çok bireyci olma eğilimdeydi. Bir olasılık olarak, bu Enstitülerde kültür yaşamının öğretmenlerden çok, başka Enstitülerden gelen öğrencilerin etkisi altında bulunduğu söylenebilir.

Enstitülerin yıllık programları akademik, teknik ve tarım okullarının programlarından bütünü değişikti. Enstitüler yıl boyunca açıktılar. Öğrenciler küme olarak 45 günlük bir tatile sırayla giderlerdi. Ama tatilde bile öğrencilerin Enstitü ile ilgili sorumlulukları vardı. Örneğin, dönüşte köylerinin çevresinden topladıkları bitki ve hayvan türleri örneklerini, el zanaatı işlerini ve halk türküleri örneklerini getirmeleri beklenirdi. Köyleri konusunda bilgi toplamaları ve köylerinde Enstitüyü temsil etmeleri istenirdi. Tatil için köyelerine giden bazı öğrencilerin, köyde çıkan bazı sorunlar nedeniyle, araç gereç ya da ilaç almak üzere Enstitü'ye geldikleri olmuştur.

C. Spor

Dışarının ilgisini çekmeyen, Enstitülere saldırı nedeni olmayan spor etkinliklerinin Enstitülerdeki gelişimi eğitimsel, sosyolojik ve ideolojik bakımlardan önemli olmuştur. Olanakların elverdiğince, Enstitülerde daha çok bireysel ve intramural²⁶ sporlara önem verilmiştir. Spora verilen önem, kentlerdeki eğitim kurumlarındakilerden fazladır. Halkevle-

26 Okul içinde yapılan. (T.K.)

rinin kentlerdeki spor etkinliklerinde benzer yanlar olmakla birlikte, bazı önemli ayrımlar da vardı. Halkevlerinin spor etkinliklerinin amacı, hareketsiz kent gençlerini harekete geçirmek olduğu halde, Enstitüler'in spor etkinlikleri daha çok eğlence özelliğindedir. Spor etkinliklerinin diğer değerleri yadsınmamakla birlikte, sporun iş çalışmaları bittikten sonra dinlendirici ve eğlendirici yönleri üzerinde durulmuştur. Takımlarda öğrenci ve öğretmenler karışık ya da birbirlerine karşı oynanır ve her iki tarafça da çok iyi sportmenlik özellikleri gösterilirdi. Bu sporların Enstitüler'de çok önemli bir sosyolojik yanı da vardı. Sporların amacı, Kızılçullu'nun ideolojik temellerinin karşıtıydı. Aşağıdaki kısa betimlemede bu açıklanacaktır.

Hemen hemen Enstitülere gelen öğrencilerin tümünün bildiği spor güreşti. Bazı bölgelerden, özellikle Güney yörelerinden gelenler yağlı güreşte de oldukça ileriydiler. Bu spor türünün popüler olduğu Enstitülerdeki öğrencilerde, kentlilerin Batı'dan alınmış sporlarda gösteremedikleri sportmenlik düzeyi çok yüksekti. Gerek güreşte, gerekse diğer sporlarda, yüksek bir sportmenlik ahlakı Enstitülerin ayırıcı özelliği olmuştur. Enstitülerde güreş yaygın bir spor olmayı sürdürdü. Öğrenciler hem serbest, hem de grekoromen güreşi öğreniyorlardı. Aralarında olimpik ölçülere ulaşanlar çıkmamış olmakla birlikte, ülke düzeyinde güreşçi olanlar çoktur. Dikkate değer bir nokta, güreşte ustalaşanların tekniklerini başka öğrencilere de istekle öğretmeleri ve güreşi yalnızca bir spor olarak algılamalarıydı.

Güreşten sonra voleybol hemen Enstitülerin en yaygın sporu oldu. Bu spora öğretmen ve öğrenci, kadın, erkek herkes özgürce katılabiliyordu. Bir takım sporu olarak voleybolda erişilebilen ölçüler, Batı'daki bir eğitim kurumunda ulaşanlar kadardı. Enstitüler yoluyla Türkiye'nin tarım bölgelerinin ilk takım sporu voleybol olmuştur. Bu, öğrencilerin ve mezunların köylere götürmeleriyle gerçekleşmiştir. 1951'de

henüz daha motorlu araçların gelmediği yerlerde voleybol alanları gördük. Birçok köy ilkokulunda kız ve erkek öğrenciler voleybol oynamaktadırlar. Futbol gibi voleybol da okul görmemiş köy delikanlılarının kahvede gevezelik etmek, oyun oynamak yerine başvurdukları bir spor olmuştur.

Enstitülerde futbol da yaygındı. Enstitü öğrencileri futbol karşılaşmalarına girebilecek yaşlara geldiklerinde, kentlerdeki yarı profesyonel futbol takımları ile yaptıkları maçlarda başarılar elde etmişlerdir. Bir enstitüde karşılaşma sporu olarak futbol kaldırıldı. Nedeni, yöredeki spor kulüplerinin "yalın ayaklı köylü çocukları"na sürekli yenilmeyi içlerine sindiremeyerek maçlara çıkmamaya başlamalarıydı. Oysa, bu Enstitüde futbol, önemli bir eğlence sporu olarak oynanıyordu. Enstitülerde kurulan gelenekle, 1952'de bile fizik yapıları elverişli öğretmenler futbol oyunlarına katılıyorlardı. Bazı oyunlarda soluğu kesilen, bedeni ağırlaşmış öğretmenlerine, oyuncu öğrencilerin nasıl gol attırdıklarının, karşı tarafın da bunlarla efendice şakalaşmalarının ayırımına varmak zor değildi. Burada şunu belirtmeden geçemeyeceğiz: "Anglosakson sportmenliği"nde Köy Enstitüleri'nde varılan sportmenlik düzeyi, Türkiye'deki İngiliz ve Amerikan eğitim kurumlarında varılabilen düzeyden daha yüksektir; gerçekten de öğretmenlerin katılımı konusunda Köy Enstitüleri'nde görülen durumu, Türkiye'deki Amerikan eğitim kurumlarında göremedik.

Tüm Enstitülerde öğrenciyi su sporlarıyla tanıştırmak için bilinçli çabalar gösterilmiştir. Bu, denizden uzak Enstitülerde kamp etkinlikleri ya da öğrenci değişimi ile olasıydı. Deniz sporları, denize yakın yerlerin öğrencileri arasında bile fazla bilinmiyordu. Bazı müdürlerin kız öğrencileri ayaklarından boğazlarına kadar örtülü olarak yüzmeye özendirmeleri oldukça eleştiriye uğradı. Bu haber İstanbul basınına yansıdığı zaman, bikinileriyle denize giren birçok

"gelenek sever" kişiler, kızların örtülü olarak denize sokulmalarını bile eleştirmişlerdi!

Spor ve eğlence yoluyla köylere çağdaş yenilikler sokulduğunu söylemek abartma olmayacaktır. Köylüler, Kanad ve Soysal'ın ve tüm şovenist grupların asla ve değiştirilemez saydıkları bir kültürel-toplumsal yaşam alanında ortaya çıkan değişikliklere karşı gelmemişlerdir.

D. Köy Enstitüleri'nin Etkinliklerini Genişletmeleri

Köy Enstitüleri'nin içinde ve Enstitüler arasında yukarıda anlattığımız yollar ve araçlarla dinamik bir birliğin yaratılmış olması, sonuçları önemli ve birbiriyle ilişkili iki gelişmeye neden oldu. Bir yandan Köy Enstitüleri bir genel hareket durumuna gelerek etkinlik alanlarını genişletmeye başladılar. Çok geçmeden de tümüyle bağımsız ve destek sağlayıcı bir kurum olmaya doğru geliştiler. Bunun yanı sıra, kendi etkinliklerinin niteliklerini yükseltme yönünde de hızlı ilerleme başladı. 1940'ta tek düşünce "ne olursa olsun, bir kez başlasın" iken, 1946'da artık kendi etkinliklerini irdeleyerek değerlendirmeler yapacak durumdaydılar.

İlköğretim Genel Müdürlüğü, hiçbir evrede Enstitüleri birbirleriyle yarıştırmak için etkinlik alanını genişletme girişiminde bulunmadı. Her yeni adım, Enstitülerin bütünlüğünü sağlayacak şekilde atıldı. Genel Müdürlük, devletin diğer kurumlarının da istekle bu savaşıma katılacakları umudunu yitirmedi. Tarım ve Sağlık Bakanlıkları ile olan ilişkiler bunu gösterir.

Köy Enstitüleri'nin ve köy ilkeğitiminin Türk tarımcılarından istedikleri şunlardı: 1) Enstitülere tarım öğretmenleri sağlanması, 2) Köy Enstitüleri öğrencilerine, mezunlarına, yeni okuma öğrenmiş çiftçilere ve çocuklara uygun yayınlar yapılması, 3) Köy Enstitüleri, eğitim görmekte olan çiftçiler ve köy okulları için tarım araç gereçleri sağlanması, 4. Okul bahçeleri uzmanı ve denetleyicisi öğretmenler sağlanması. Tarım Bakanlığı'nın meslek kurumları "Tevhid-i Ted-

risat" Yasası dışında kalmıştı. 1940'a kadar Milli Eğitim Bakanlığı'nın elinde tarım personeli yoktu. Tarım okulları tarım öğretmeni yetiştirmeye hazır değildi. Çiftçilik, ormancılık ve hayvancılık için pratik elemanlar yetiştirmek üzere kurulmuş olan kurumlar devlet memuru olmak isteyen kişiler yetiştiriyorlardı. Yüksek tarım öğretimi yapan kurumlar pratik olmaktan çok skolastik (okulcu) idiler. Yaptıkları yayınlar içe dönük nitelikteydi; mezunları ancak Bakanlığın bürokratik işlerine ve Bakanlığa bağlı işletmelerin yöneticilerine yarayacak kişilerdi.²⁷

Daha 1939'da yani Tarım Bakanlığı'nın eğitmen uygulamasından çekilmesinden önce, eğitmen kurslarına ve ilk Köy Enstitüleri'ne tarım öğretmenleri sağlanmaya başlanmıştı. Ama bunlardan yeni açılacak Köy Enstitüleri'ne eleman aktarılması bir yana, kendi artan gereksinmelerini bile karşılayacak düzeyde değillerdi. Köy Enstitüleri'ne geçici olarak verilen ve genel olarak Tarım Bakanlığı'na zorunlu hizmetle yükümlü tarım öğretmenleri her an geri çağrılabilirlerdi. Bunların çok azı sürekli olarak Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlanmayı istiyordu. İlerleme ve daha üst düzeyde öğrenim görme olanakları Tarım Bakanlığı'ndaydı.

Bu zorlukları gidermek amacıyla, Milli Eğitim Bakanlığı, 1940-1941'de tarım öğrenimi için öğrenci bursları vermeye başladı. Ama bu yeterli bir çözüm yolu değildi. Yukarıda söylediğimiz gibi, tarım okullarında uygulanan dersler, Milli Eğitim Bakanlığı'nın, özellikle Köy Enstitüleri'nin gereksinmelerine uygun değildi. Ayrıca, Tarım Bakanlığı'na ve ona bağlı tarım okullarına Köy Enstitüleri'ne aykırı bir ideoloji egemen oluyordu. Milli Eğitim Bakanlığı'nın kendi görüşlerine ve gereksinmelerine göre kurumlar kurması zorunluydu. Bu, ileride sözünü edeceğimiz Yüksek Köy Enstitüsü'nün 1942'de açılmasıyla kendini gösterecekti.

27 Halit Ağanoğlu, *Köy Enstitüleri Yolunda*, s.58-59.

Hekimler, mimarlar, yapı uzmanları, hukukçular, hatta değişik türden eğitim yöneticileri bakımından da durum böyleydi. Yüksek öğrenim kurumlarının hiçbiri, eğitimsel uzmanlaşmalarla ilgili konular ve derslerle ilgilenmedikleri gibi, Köy Enstitüleri'ne egemen olan psikolojiden de habersizdiler. Milli Eğitim Bakanlığı'na eleman hazırlayan kendi kurumları okul kitabı yazma, ilkeğitim uzmanlığı gibi konularda uzmanlık eğitimi vermiyorlardı. Köy Enstitüleri hareketinin gereksinmelerini karşılamak üzere bu gibi kurumlara öğrenci göndermek, Köy Enstitüleri deneylerinden doğan eğitimsel ve mesleki kavramlara ters düşecek kişiler yetiştirmek olacaktı. Bundan ötürü, Köy Enstitüleri'nin devamı olan bir kurumun kurulması, Enstitü hareketinin sürekliliğini sağlamak için, önüne geçilemez bir zorunluluktu.

Enstitülerin ve köylerin sağlık gereksinimleri için Köy Enstitüleri tıp okulları açamazdı. Ama bu alanda yapılanlar, Köy Enstitü hareketinde, az bile olsa bir yardım sağlayacak diğer devlet kurumlarıyla işbirliği içerisinde genişleme yolunun tutulmak istendiğini gösterir. Sağlık Bakanlığı, köy ebeşi ve köy sağlık memuru yetiştirmek için uzmanlık öncesi eğitim sağlayacak durumda değildi. Köy Enstitüsü, Enstitülerde sağlık memuru yetiştirilmesi ve Sağlık Bakanlığı'nca da köy ebeleri yetiştirilmesi için bu Bakanlıkla ilişki kurdu. 9.7.1943 günkü 4459 Sayılı Yasa, bu işbirliğini yasallaştırdı.

Köy Enstitüleri öğrencileri 3. yıl sonunda "eğitim" ya da "sağlık" kollarından birini seçeceklerdi. (Okumaya fazla istekli olmayanların ikinci yolu seçme eğilimleri olmuşsa da, bu hiçbir zaman genel bir kural olmamıştır). İkinci alanı seçen kızlar doğrudan doğruya Sağlık Bakanlığı'nın yönettiği kurslara nakledildiler. Sağlık memuru olacak erkekler de Sağlık Kolu bulunan Köy Enstitüleri'ne gönderildiler. Hasanoğlan ve Kızılçullu Köy Enstitüsü bu iş için başlıca iki merkezdi. Diğer bazı Enstitülerde de sağlık kolları açılmışsa da, bunlar elverişsiz koşullardaydılar. Örneğin, Tekben şöyle diyor:

*"Akçadağ Köy Enstitüsü'nün 800 kişilik topluluğunun sağlığı ile ilgilenecek bir hekim bulunamıyor, yeni açılan Sağlık Kolu'nun öğretmenliğini kabul ettirmek için harcanan gayretler boşa çıkıyordu."*²⁸

Bunun sonucu olarak ve trahuma varıncaya kadar her hastalığı tedavi etmek zorunluluğundan doğan deneyimlere dayanarak, Akçadağ Köy Enstitüsü'nün "sağlık öğretmeni" kadrosu iki katına çıkarıldı. 1946'da 457 Akçadağ mezunundan 63'ü "halk sağlık memuru" idiler. Dört ilin köylü halkı ile bunlara din tüccarlarının sattığı yarı sihir, yarı deneysel bilgi karışımı zararlı ilaçlar arasına bu 63 sağlık memuru ile Enstitü'de "ilkyardım" eğitimi görmüş Enstitü çıkışlı öğretmenlerden başka girecek bir tıp elemanı yoktu.

Ebelerle sağlık memurları mezun olduktan sonra, Enstitü çıkışlı diğerleri gibi ve eş koşullarda işe koyulmuşlardı ama şu ayrımlarla: 1) Eğitim örgütüne değil, il yönetimlerine karşı sorumluydular, 2) Bir tek köye değil, birkaç köye hizmet vereceklerdi. Ayrıca, mesleksenin görevlerinden başka eğitimsel görevleri ve öğretmenlerdeki gibi bazı yetkileri de vardı.

Bu programda üzerinde durulması gereken iki nokta bulunuyor. İlköğretim Genel Müdürlüğü'nün ilk görevi Türkiye'nin gereksinimini karşılamaktı ama onun eğitim görüşü ve köy gereksinimi denince anladığı, halkı mesleksenin "ocak" anlayışından uzak tutmak gerektiği yönündeydi. Bu arada ulusal gereksinimlerle bireysel eğilimleri uzlaştırmak amacını da güdüyordu. Genel Müdürlüğe başka bir görüş egemen olsaydı, yalnızca "her köye bir öğretmen" yetiştirerek kendi saygınlığını artırmaya bakardı. Örneğin, Soysal'ın görüşü tümüyle bu yöndeydi²⁹. Yine böyle bir anlayışla hareket edilseydi, Genel Müdürlük kendi elemanları üzerinde yalnızca kendisinin yetkili olmasını isteyecek ve kendi büt-

28 Şerif Tekben, *Canlandırılacak Köy Yolunda*, s.78.

29 Emin Soysal, *Kızılçullu Köy Enstitüsü Sistemi*, c.2, s.233.

çesinden yetiştirdiği elemanları başka bir Bakanlığın kullanarak saygınlığını artırmasına iyi gözle bakmayacaktı.

Tarım Bakanlığı'nın görüşü tümüyle bu son yöneydi. Sağlık Bakanlığı da Milli Eğitim Bakanlığı'nın görüşünü paylaşmakla birlikte, biraz böyle düşünüyordu. Ama tıp mesleği üzerinde devletçi bir politika yürütecek güçten de yoksundu. Yine de bu Bakanlığın sözcüleri Köy Enstitüleri hareketine borçluluklarını her zaman kabul etmişlerdir. 1950'lerin ilk yıllarında Enstitüler her yönden saldırıya uğradıkları zaman, Sağlık Bakanlığı'ndan tanınmış bir kişi, halk sağlığına en büyük hizmeti yapanın Sağlık Bakanlığı değil, Köy Enstitüsü olduğunu yayın yoluyla açıklamıştır.

4. Yüksek Köy Enstitüsü

Köy Enstitüleri'nin kuruluşunda yapılan yanlışları örtmek amacıyla açıldığı savını ileri süren Soysal'ın³⁰ düşüncesinin tersine, Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü (Y.K.E.) Enstitü hareketinin personel sorunlarını giderecek akılsal, hatta zorunlu bir kurumdu. Yüksek Köy Enstitüsü diğer yüksek öğretim kurumlarıyla yarışmak için kurulmamıştı. Amaçları: a. Diğer kurumların ele almadığı uzmanlaşma alanlarında gereken eğitimi vermek, b. Köy Enstitüsü hareketinin ruhuna, yöntemlerine ve ülkülerine göre yetiştirilmiş personel sağlamaktı.

Yüksek Köy Enstitüsü 1942'de Ankara'da Hasanoğlan'da ilk Kızılçullu ve Çifteler mezunlarıyla kuruldu. Bu, sağlam bir başlangıç değildi. Enstitüler çok kritik bir evreden geçiyorlardı ve büyük bir dikkatle çalışılması gerekiyordu. Çok önemli yasaların çıkartılması söz konusuydu. Enstitüler önemli bir parasal zorluk içindeydiler. Bir Yüksek Köy Enstitüsü'nün kurulmasını öngören bir yasa da yoktu. Ancak sağdan soldan yapılacak kesintilerle sağlanacak biraz ödenek vardı. Ya-

30 Emin Soysal, *İlköğretim Olayları ve Köy Enstitüleri*, s.37, 91-95.

gerçekten yoksul olan köyler üzerine haksız yükler yükletmemeyi sağlayacak hükümler koymakla, şimdiye kadar eğitimin yaygınlaşmasına çıkarları nedeniyle engel olmuş olanlara dokunuyordu. Yine deneyimler göstermişti ki, okul dışında köy yaşamının türlü yanlarıyla ilgilenmek sorumluluğunda bulunan kişilerin, yalnızca ilgilenmekle kalmayıp, bu ilginin gerektirdiği önlemleri almak haklarının da olması gerekti. Yani, bunların Yasa'nın öngördüğü önlemleri yürütmek yetkilerinin olması, bunlara karşı gelenlerin ya da bunların gerektirdiği sorumluluklardan kaçanların engellerine karşı korunmaları gerekiyordu. İşte Yasa'nın verdiği bu hakları, görevleri ve yetkileri Köy Enstitüsü hareketinin görevlilerinin kullanabilmeleri için, hareketin özelliğini oluşturan rasyonel ve demokratik yöntemlerin uygulanmasında yol göstericiliğe gereksinimleri vardı. İşte, Yasa'nın gelişigüzel bir şekilde değil, Köy Enstitüsü hareketinin yöntem ve amaçlarına göre uygulanması yolları bu İzahname'de gösteriliyordu.

Bu çok önemli konunun dışında, Yasa ile diğer iki zorluğun da önlenmesi göz önünde tutulmuştu. Tüm deneyimler göstermiştir ki, Köy Enstitüsü hareketinin başarılı olması, geleneksel mali denetimlerden ve yönetim anlayışlarından bağımsız kılınabilmesine bağlıydı. Öte yandan, Yasa'nın yürürlükteki diğer yasaları bilmezlikten gelmesi de olanaksızdı. Amaçları bakımından ne denli devrimci olursa olsun, yürürlükteki yüzlerce yasa ile olan ilişkileri göz önünde tutmak zorunluydu. Bu Yasa yepyeni bir hukuk ve toplum kavramına dayanıyordu ama ilgili olduğu konularda geçerlikteki kurullarla da uyum içinde olması zorunluydu.

2. Yasa'nın Başlıca Kavram Yenilikleri

A. Eğitimin Amacı

Yasa'nın özgünlüğü ve ayrıntıları köy eğitiminin amacı ve içeriğine yeni bir görüş getirmiş olmasından kaynaklan-

maktadır. Bu görüşe göre amaç okuma yazma öğretmek değildir. Eğitimin amacı, yalnızca halkı "aydınlatmak" yoluyla okur yazar yapmak ya da halka ulusçuluk aşılacak, hatta "pratik bilgiler" vermek de değildir. Amaç, köy toplumunun ekonomik ve kültürel yaşamına çağdaşlaştırıcı değişimler getirmektir. Üzerinde asıl durulan, teknik ilerlemedir. Bu amaç, Yasa'nın birçok tartışmalara neden olan köy öğretmen ve eğitimcilerinin görev ve yetkilerini belirleyen 10. Maddesi'nde açıklanmıştır. Yasa'nın İzahname'sinden aldığımız aşağıdaki parçalar bunu çok güzel anlatıyor:

"Köy okulu talebesine, tahsil çağının süresi içinde her şeyden bir parça okusun, anlasın düşüncüsü ile nazari mahiyette kitap bilgisi verilmekten kat'i surette kaçınılacak, onlara yalnızca içinde buldukları ve ileride askerlikte içinde bulunacakları iş ve mücadele âleminin icaplarına uygun ameli ve tatbiki bilgiler ve hüneler kazandırılacaktır. Köy kültürüne uygun düşecek sosyal eğitim ve öğretim tedbirleri ekonomik tedbirleri getirici, hazırlayıcı mahiyette olacaktır. (10. Madde'nin izahından)".

"Kanun'un Madde 10. Fıkra B'deki köy halkının milli kültürünü yükseltmek, onları sosyal hayat bakımından asrın şartlarına ve icaplarına göre yetiştirmek... hükmünü mücerretlikten kurtarmak, iş halinde gerçekleştirmek lazımdır. Köy halkının sosyal hayat bakımından asrın şartlarına ve icaplarına göre yetiştirilmesi deyince makine ve motor devrinde bulunduğumuzu, ancak bu devrin insanı olduğumuz takdirde bunu yapabileceğimiz hiç hatırdan çıkarmamak lazımdır. Köy okullarında ve Enstitülerinde basit telefon ve elektrik cihazlarından başlanarak talebeye radyo, bisiklet veya motosiklet kullanmayı öğretmemiz lazımdır... Makine ve motor terbiyesini de köy okullarında başlamak ve yaymak gerekir. Pahalı tesislerin tamamlanmasını beklemeyip köyce kullanılacak su, değirmen motorlarında çalışmak gibi ameli istifade

yollarını aramalıyız. Motor ve makineyi köy okulunun ilk oyuncacı yapmaktan başlayarak Köy Enstitüleri'ndeki teknik terbiyenin esaslarını kökleştirmek gerektir" (30. Madde'nin izahından).

"Köy öğretmenlerine, bilhassa Köy Enstitüleri'nden mezun olacak öğretmenlere köyde erbabı ya hiç veya az bulunan birer meslek öğretilmelidir. Onların bu bilgilerinden, köy gençlerini ve halkını faydalandırmak için eğitmen ve öğretmenin iktidarına göre ilkokullarda meslek kursları da açılacaktır ve derslere daha yüksek okullara devam edemeyenlerden 16 yaşını tamamlamamış bulunanlar devam mecbur tutulur. Ayrıca yetişkin köy erkek ve kadımlarından istekliler de alınır... Meslek kurslarının mevzuu olabilecek köy işleri şunlardır: Duvarcılık, sıvacılık, dülgercilik, demircilik, bahçevanlık, hayvan bakımı ve üreticiliği, köyün sağlık durumu ile ilgili hastalıklarla mücadelecilik, çocuk bakımı, meyvecilik, bağcılık, şarapçılık, tütüncülük, zeytincilik, balıkçılık, yüzücülük, kayakçılık, güreşçilik, binicilik, atıcılık ve avcılık, bisiklet, motosiklet ve traktör kullanıcılık, peynircilik, tavukçuluk, sebze konservecililiği, biçki, dikiş, nakış, su yolculuğu, yol yapımıcılığı, arzezyencilik, elektrik tesisatçılığı, çamaşır, hamam, buğu sandığı temizleyiciliği, köy kaldırımcılığı, radyo onarımıcılığı gibi" (1. Madde'nin izahından).

B. Köy Enstitüleri'nin Yeri ve Rolü

Köy eğitimini yürüteceklerin kaynağı olmaları bakımından Köy Enstitüleri, köy kalkınmasının merkez aracı olmaktadır. Kendi bölgelerinde kalkınma işlerini planlama, uygulama ve denetleme konularında bunlara türlü görev ve sorumluluklar verilmiştir. Bir tür iktisadi devlet kuruluşu gibi bir devlet kurumu görüntüsü veriyorlar. Aşağıda Yasa'nın bu yanını başka bakımlardan da inceleyeceğiz.

C. İlköğretimin Yeri

Köy okulları, Köy Enstitüsü ve Milli Eğitim Bakanlığı arasındaki ilişkiler yoluyla Milli Eğitim Bakanlığı yalnızca eğitim bakımından değil, bununla birlikte köyün ekonomik, tarımsal, kültürel ve sağlık kalkınması çalışmalarının merkezi olmakta, diğer bakanlıklar ona yardımcı durumuna gelmektedirler. Bunlar kooperatifler, araç gereç sağlanması, teknik hizmetlerle ve Milli Eğitim Bakanlığı'na bilgi vermekle görevlendiriliyorlar. Yasa, Tarım Bakanlığı uzmanlarının köy okullarındaki tarım işlerinin ilerlemesinde işbirliği yapmalarını öngörüyor. Orman Müdürlükleri'ni okul yapımında kullanılacak keresteyi parasız olarak vermekle yükümlü kılıyor. Köylere ve Köy Enstitüleri'ne okul yapımında kullanacakları keresteyi orman bölgelerinden yalnızca kısıtlı bir ücret ödeyerek alma hakkını veriyor. Yalnızca, orman yönetimleri Orman Koruma Yasası'na ve teknik gereklere göre ağaç kesimi yapılacak yerleri saptayacaklardır. Gereken araçlar, taşıma araçları, gereçler ve insan gücü Köy Enstitüleri'nce sağlanacaktır. Yine Yasa'ya göre Sağlık Bakanlığı her köy okuluna bir sağlık ilk yardım çantası verecektir. İl yönetimlerine ve Sağlık Bakanlığı'na karşı sorumlu olmakla birlikte, il sağlık memurları Milli Eğitim Bakanlığı'na karşı da sorumlu olacaklardır. Köy halkının sağlığı konusunda öğretmen de görevli olduğuna ve köy öğretmenlerinin görevine engel olmak suç sayıldığına göre, hükümet sağlık memurlarının köy sağlığı işlerinden kaçınmaları da ceza konusu olmaktadır. Sağlık memurları köy okullarındaki sağlık durumunu denetlemek, araştırmakla ve raporlarının bir kopyasını Milli Eğitim Bakanlığı'na sunmakla görevli tutuluyorlar. İçişleri ve Adalet Bakanlıklarının illerdeki temsilcileri köy eğitim örgütünün korunması, desteklenmesi ve işlerinin kolaylaştırılması ile görevlendiriliyorlar. Köy öğretmenlerinin çalışmaları, disiplin ve özlük işleri geniş ölçüde illerin yetki alanından

çıkıyor. Yasa, Bayındırlık Bakanlığı'na Köy Enstitüleri'nin gereksinimi olan yolların, ambarların, depoların yapılması görevini veriyor. Böylece, Yasa'ya göre, Köy Enstitüleri tüm eğitim ve kalkınma işlerinin merkezi durumuna geliyor. Yasa'nın hükümlerinin bir sonucu olarak, illerin yol yapım programlarının Köy Enstitüleri bölgelerine göre yapacakları yeni programlarla değiştirilmesi de gerekiyordu.

Devlet örgütü bakımından Yasa'nın belki en önemli yanı, Köy Enstitüleri'nin ve köy okullarının Milli Eğitim Bakanlığı'nın denetimi altında üretim ve tüketim kooperatifleri kurabilmeleriydi. Bu kooperatiflere öğretmenler, eğitimci, öğrenciler ve köylüler üye olabileceklerdi. Böylece, köy kooperatiflerinin ağırlık merkezi Ekonomi Bakanlığı'ndan köylere kaymış oluyordu. Kooperatif hareketinin öncülüğü memurlardan, bir üretici olarak tanımlanan Enstitü çıkışlı öğretmenlerin eline geçiyordu.

D. Köy Enstitüleri Mezunları

Yasa, köy öğretmenin bir üretici ve girişimci olmasını gerektiren önceki Yasa hükümlerini güçlendiren hükümler içeriyordu. Deneyimler göstermiştir ki, yerel ayrımlar, ekonomik koşullar, mezunlar arasındaki kişisel ayrımlar, çalıştıkları yerlerdeki toplumsal sınıfların durumu gibi etkenler bu amacın gerçekleşmesinde rol oynayan etmenlerdir. Köy öğretmenin ekonomik durumu ve rolü ile ilgili önlemler düşünülerek Yasa ile "ilkokul öğretmeni" kavramına yeni bir anlam verilmiştir. Yasa'daki anlayışa göre öğretmenin bir okul hocası olarak görülmediği kesindir. Eğitimin ne olacağı ve amaçlarının ne olduğu nasıl yeni bir şekilde açıklanmışsa, burada da öğretmen, köy toplum yaşamını iş aracılığıyla çağdaştırma aracı olarak gösteriliyor.

Yasa, devlet memurlarının kişisel hakları ve görevleri konularında da yeni kavramlar getiriyordu. Bu yönden de devletle vatandaş ve iş adamı arasındaki ilişkilerde yeni bir

görüşü geliştireyordu. Bu Yasa, devletle birey arasında kooperatif, sosyal sigorta, devletçe desteklenen yatırım ve tarım sigortası kavramlarını getiriyor; ayrıca idare hukukuna da ulusal amaçlara yönelik yapıcı hizmetlerin ulusça ödüllendirilmeleri kavramını sokuyordu.

Yasa, devletle köy öğretmeni arasındaki ilişkileri de tersine çeviriyordu. Köy okulu ve köy öğretmeni hiyerarşik yapıda en sonda ve en aşağıda iken, şimdi hükümetin ve Milli Eğitim Bakanlığı'nın merkez organı oluyordu. İlköğretim denetmenlik bölgesi bir köyler grubunu içeriyor ve denetmen bunların merkezi durumunda bir yerde konuşlandırılıyordu. Bu bölgelerin birleşmesinden bir Köy Enstitüsü bölgesi oluşuyor ve her Köy Enstitüsü Milli Eğitim Bakanlığı ve diğer yönetim birimleriyle bağımsız ilişkiler kurabiliyordu. Yasa'ya göre, köy öğretmeni Köy Enstitüleri'ne bağlıydı. İldeki işleri ve eğitim makamlarına yalnızca bazı yönetsel işler bakımından bağlı olacaktı. Köy öğretmenin, il merkezindeki üstlerinde bulunmayan bazı hakları ve yetkileri olacaktı. Köy öğretmeni ile il makamları arasındaki ayırım, yeni yasanın ışığı altında diğer yasa ve tüzüklerde yapılacak değişikliklerle düzenlenecekti. Yasa'nın en çok tartışmalara ve birçok hükümlerinin uygulanmamasına yol açan yanı bu olmuştur.

E. Köy ve Köylü

Ama Yasa'nın en çok tartışılan hükümleri köylünün köy eğitimindeki sorumluluklarıyla ilgili olanlardı. Bu konuda yapılan eleştiriler değişik ve birbirine zıt yönlerden geldi. Bunların içinde en yasal görünen karşı çıkış, Yasa'nın ve Enstitü hareketinin dışında kalan etkenlerden gelmiştir.

Yasa birçok noktalarda Köy Kanunu'nu doğruluyordu. Yeni Yasa, köy yönetimleri konusunda temel yasa olan Köy Kanunu aracılığı ile uygulanacaktı. Yeni Yasaya göre, okul yerini, okul yapısının araç gereçlerini ve yapımını sağlamak sorumluluğu köylerdeydi. Okulun onarım işleri, okul araç

DİZİN

- II. Abdülhamit gericiği, 32, 45.
- II. Mahmut, 27-31, 72, 79, 357, 481.
- 1960 Eğitim Raporu, 34.
2. Maarif Şûrası, 237, 273, 446.
- 27 Mayıs Devrimi, 27, 340, 413.
- 4 H Club, 82.
- 5 K Projesi, 110.
5. Eğitim Şûrası, 505, 506.
- 6-7 Eylül Olayları, 62.
- ABD, 448-450, 463, 494.
- Abdullah Cevdet, 33.
- ABECE, 61.
- Adalet Bakanlığı, 386.
- Adana, 279, 366, 413, 423
- Adapazarı, 348, 374.
- Adem-i merkezîyet (Yerinden yönetim), 42, 58, 61.
- Adliye Bakanlığı, 46.
- Afrika, 90, 149.
- Ahmet Vefik Paşa, 435.
- Akagündüz, 185.
- Akçadağ Köy Enstitüsü, 279, 290, 291, 300, 316, 318, 328, 336-338, 341, 363, 365, 374.
- Akçura, Yusuf, 97.
- Akdeniz, 282.
- Akkay, Sıtkı, 282.
- Akpınar, 347.
- Aksu Köy Enstitüsü, 181, 282, 283, 289, 300, 321.
- Alevi, 245, - halk, 246.
- Allen, William, 96.
- Alman, - eğitimi, 73, - gençliği, 102, 445, - lar, 61, 241, - okul kitapları, 61, - orduları, 44, 297, - Rus Antlaşması, 447, - saldırısı, 279, - sistemi, 136, - tarihçiliği, 241.

- Almanca, 135.
- Almanya, 27, 54, 65, 75, 83, 128, 135, 137, 139, 143, 144, 168, 432, 434, 435, 442- 444, 447.
- Amerika, 29, 31, 39, 54, 57, 59, 63-65, 70, 71, 77, 78, 92, 107-110, 128, 139, 143, 145, 157, 218, 236, 241, 252, - Birleşik Devletleri, 43, 55, 56, 59, 82, 84, 235, 332, 495, - sosyologları, 143, - lı, 63, 64, 130, 422, - lılar, 29, 59, 60, 241, - lı eğitim uzmanları, 508, - lı okuyucu, 62, - lı öğretmenler, 96, - lı uzmanlar, 201, 507, - lı yazar, 51.
- Amerikan, - askeri makamları, 184, - çiftçileri, 143, - eğitim kurumları, 324, - eğitim sistemi, 71, - eğitim uzmanları, 495, - eğitimi, 70, 73, 78, - ekonomisi, 85, - etkisi, 316, - filmleri, 498, - gençliği, 85, - Koleji, 198, 203, - Kurulu, 61, 112, - meslek basını, 62, - mezhep kolejleri, 198, - öğretmenleri, 55, - politikası, 33, - toplumu, 34, 143, -Türk işbirliği, 62, - Uzmanlar Kurulu, 60, - vergi sistemi, 162, - yardım kuruluşları, 495, yöntemi, 260, -cılık, 108.
- Anadolu, 47, 52, 86, 199, 244, 249, 347, 431, - köyleri, 126, - cu, 101, 440, 244, 449, 441, 442, -cu Köy Enstitüsü, 438, -cu kültür, 243, -culuk, 75, 154, 310, 335, 437-439, 447, 448, 462, 464, 472.
- Anglosakson, 44, 60, 236, 240, 259, 324, - eğitimi, 35, - toplumu, 33.
- Ankara, 53, 71, 135, 158, 175, 179, 181, 183, 185, 205, 299, 329, 424, 441, 452, 474, 479, - Halkevi, 90, 104, - Radyosu, 60, - Üniversitesi, 330, - Yapı Sanat Enstitüsü, 178.
- Antalya, 282, 409, 422.
- Antikemalist, 340, 431, 432, 438, 441, 442, 453, - eğitim, 446.
- Antikemalizm, 433, 439.
- Antikomünizm, 433.
- Antisemitizm, 433, 434, 436.

- Arap, 434, - nasyonalisti, 34, - ülkeleri, 92.
- Ardahan, 449.
- Arıkan, Saffet, 67, 113, 120, 153-155, 191, 198, 203, 204, 208, 444.
- Âri, 102, 434.
- Arifiye Köy Enstitüsü, 300, 321, 347, 365, 374.
- Arman, Hürrem, 284.
- Asya, 31, 149.
- Âşık Veysel, 360.
- Atatürk, 31, 87, 93, 96, 97, 99, 101, 103, 111, 112, 151, 154, 155, 186, 240, 242, 243, 248, 258, 351, 357, 433, 435, 437, 443, 471, - devrimleri, 74, 118, 119, 153, 156, 450.
- Atsız, Nihal, 340, 432.
- Avrupa, 31, 37, 50, 54, 59, 65, 106, 140, 143-145, 244, 252, 447, 493, 494, 508, - diplomatları, 30, - edebiyatı, 105, - tarihi, 243, -lı, 122, 422, 433, -lı danışmanlar, 28.
- Aydemir, Şevket Süreyya, 86, 87, 99.
- Az gelişmiş ülkeler, 51.
- Baltacıoğlu, İsmail Hakkı, 32, 37-40, 64, 71, 73-75, 114, 122, 128, 130, 131, 134, 160, 185, 196, 211, 465.
- Banguoğlu, Hasan Tahsin, 485, 486, 489, 492.
- Bartok, Bela, 357.
- Başman, Avni, 364, 489.
- Batı, 27, 30, 31, 33, 38-40, 45, 54, 55, 58, 60, 66, 73, 74, 78, 79, 81-83, 102, 118, 123, 127, 138, 142, 144, 146, 158, 167, 183, 196, 248, 292, 353, 361, 424, 449 - demokrasisi, 240, 448, - deney okulları, 93, - dili, 238, - düşünmanlığı, 97, - eğitim düşüncesi, 39, eğitim sistemi, 35, 75, 113, 236, eğitimcileri, 129, 131, 146, - eğitimi, 38, 72, 73, 151, - emperyalizmi, 73, - endüstrisi, 57, - kapitalist ekonomisi, 38, - Mektepçileri, 39, - müziği, 357, 359, -ortaöğretimi, 242, - öğrenim kurumları, 236, - pedagoğları, 75, - pedagoji terimleri, 38, - peda-

- gojisi, 206, - progressif eğitim, 194, - tarihi, 244, - toplumlari, 40, 125, 140, 236, 292, 38, - ulusçuluğu, 97, - uygarlığı, 32, 33, 140, 151, 195, 199, 236, 239, - ülkeleri, 135, 167, - yazarları, 105, 131, 357, - yöntemleri, 252, -cı, 32-34, 36-37, 45, 55, 59, 64, 100, 117, 438, -cı aydınlar, 98, -cı eğitimciler, 49, -cı pedagoglar, 49, -lı çocuk, 126, -lı eğitim tarihçileri, 29, -lı eğitim uzmanları, 49, 65, -lı eğitimciler, 47, 495, -lı kadınlar, 248, 257, -lı öğrenciler, 123, 126, 184, -lı öğretmenler, 123, -lı uzman, 33, -lı yazarlar, 36, 97, 351, -lılar, 35, 122.
- Batılılaşma, 45, 49, 57.
- Bayar, Celal, 111, 279, 451.
- Bayındırlık Bakanlığı, 45, 387, 411.
- Baykurt, Fakir, 362.
- Benderlioğlu, Mehmet Atif, 508.
- Bergama Halkevi, 105.
- Beşikdüzü Köy Enstitüsü, 279, 281, 284, 288, 300, 302, 374, 375, 423, 491, 501, 504.
- Beyaz Zambaklar Memleketi*, 477.
- 1960 Eğitim Raporu, 34.
- Bingöl, 365.
- Birinci Dünya Savaşı, 37, 60, 443.
- Birleşmiş Milletler, 144, 157.
- Bizim Ev*, 413.
- Bizim Köy*, 186.
- Boğaziçi, 464.
- Bölge Okulları, 107, 108.
- Brezilya, 206.
- Bulgar ulusu, 150.
- Bulgaristan, 434.
- Buyse, Omar, 59-61.
- Büyük Britanya, 35.
- Büyük İskender, 242.
- Cahun, Leon, 435.
- Carthy, Mac, 450.
- Cemaat, 30.
- Cengiz Han, 242.
- CHP, 66, 68, 84, 89, 98, 100, 101, 103, 106, 148, 154, 203, 273, 351, 418, 425, 426, 436, 437-442, 444,

- 446, 448, 450-452, 454, 455, 459, 471, 483, 489, 493.
- Cılavuz Köy Enstitüsü, 279, 281, 300, 304, 346, 376, 419, 477, 479, 492, 493.
- Cinsellik, 247, 252, 353, 354.
- Civilian Conservation Corps, 85.
- Clark, Harold F., 78.
- Colombia Üniversitesi, 63, - Eğitim Bölümü, 62, - Teachers College (Öğretmen Okulu), 70, 71, - Uluslararası Eğitim Enstitüsü Yıllığı, 64.
- Cumhuriyet, 32, 47, 49, 50, 52-55, 64, 65, 69, 70, 74, 77-79, 99, 101, 111, 112, 135, 142, 168, 199, 358, 382, 397, 509, - aydını, 339, - dönemi, 37, 41, 90, 159, 465.
- Cumhuriyet*, 511.
- Çanakkale, 344, 419.
- Çarlık Rusya'sı aydınları, 105.
- Çerkeş köyleri, 361.
- Çifteler, 193-195, 199, 200, 202, 205-208, 210, 212, 214-227, 229, 230, 234-246, 250-269, 277, 279, 280, 299, 300, 302, 314, 315, 319, 321, 322, 329, 330, 333, 350, 356, 376, 377, 406, 407, 425, 426, 469, 471, - Çiftliği, 203, - Eğitim Kursu ve Okulu, 226, - İlkokulu, 169, - Köy Enstitüsü, 92, 178, 212.
- Çin Cumhuriyeti, 55, 149.
- Çocuk Islah Evleri, 339.
- Çukurova, 200.
- Dalkavuklar Gecesi*, 435.
- Danimarka, 81.
- Demokrat Batıcılar, 45.
- Demokrat Parti, 66, 89, 169, 413, 418, 426, 451, 452, 455, 489, 491.
- Demolins, 33.
- Denizli, 92, 93.
- Detroit, 63.
- Devis, Lumney, 435.
- Devlet Çiftliği, 282, 283, 291.
- Devlet Demir ve Deniz Yolları, 396.

- Devlet üniversiteleri, 78.
 Devletçilik, 78, 79, 83-85, 102, 137, 165.
 Devrimcilik, 242, 341.
 Dewey, John, 37, 38, 54-64, 68, 70, 72, 77, 90, 139, 144, 157, 180, 200, 212, 220, 404.
 Dicle, 322, 501.
 Diktatörlük rejimleri, 244.
 Dil Devrimi, 450.
 Dirik, Kâzım, 69, 199.
 Diyarbakır, 504.
 Doğu, 33, - dünyası, 143, - illeri, 251, 361, -lu insanlar, 62, -lu öğrenciler, 123, -lu uluslar, 33.
 Duru, Kâzım Nami, 249.
 Düşünce özgürlüğü, 238.
 Düyun-u Umumiye borçları, 51.
 Düziçi Köy Enstitüsü, 345, 347, 360, 373, 501.
 Edirne, 375, 409, 422, 423.
 Efes, 199.
 Efruz Bey, 233.
 Eğitim, - Bakanlığı, 30, 51, 65, 67-69, 83, 110, 196. - bütçeleri, 43, 45,50, - politikaları, 45, 121, - sorunu, 213, - yasaları, 53, Yurdu, 196, 201, 224.
 Eğitimci, - Deneyi, 77, 117, 120, 158, 166, 168, 169-171, 176, 179, 182, 184-186, 189, 190, 197, 314, 315, 358, - kursları, 179, 183-185, 187, 188, 193, 279, 391, - okulları, 174, - Projesi, 87, 111, 153, 161-165.
 Einstein, 121.
 Ekonomik rasyonalizm, 35.
 Elazığ, 336.
 Erişleri ve Sanat Bölümü, 130.
 Emekli Sandığı, 393.
 Emrullah Efendi, 32, 41, 43, 161, 511.
 Endonezya, 92, 100.
 Endüstri Devrimi, 138.
 Erkmen, Muhlis, 83, 110, 165.
 Ermenilik, 434.
 Ernis Köy Enstitüsü, 486-488.
 Ersoy, Talât, 181, 282.
 Eskişehir, 201, 423, 425, 426.

- Ethem Nejat, 47, 90.
Ev kadını, 476.
- Falke (Albay), 83.
Faşizm, 432.
Feminizm, 59, 353.
Fenike, 242, -liler, 243.
Finler, 61.
Florida Üniversitesi, 497.
Ford firması, 175, - Vakfı, 507, 508.
Fransa, 27, 29.
Fransız, - uzmanları, 508, - eğitimi, 35, 73, -lar, 29, 33, 240, 241, 241.
Fransızca, 32.
Freudizm, 353, 456.
- Gal eğitimi, 35
Galatasaray Lisesi, 187.
Gandi, Mahatma, 35, 84.
Gazi Eğitim Enstitüsü, 70-74, 113, 122, 130, 200, 205, 232, 257, 330, 461, 470, - Eğitim Bölümü, 136, - Pedagoji Bölümü, 72, 73, 75, - Sanat Bölümü, 129.
Gaziantep, 361.
- Gedikoğlu, Şevket, 202, 203.
Germenler, 434.
Gestapo, 444.
Gezici Sanat kursu, 178.
Gökalp, Ziya, 32-37, 49, 55, 73, 97, 249, 250, 362, 434.
Gölköy Köy Enstitüsü, 279, 312, 461.
Gönen Köy Enstitüsü, 279, 312, 321, 373, 376.
Grek, 434.
Gülen, Hidayet, 360.
Gündüzalp, Fuat, 74, 114, 130, 135-137, 205.
Güneş Dil Teorisi, 96.
Güney Amerika, 149.
Güneydoğu bölgesi, 171.
- Halk eğitimi, 103.
Halkçılık, 235, 237, 241, 342, 344.
Halkevleri, 81, 90, 103, 104, 105-107, 151, 322, 323, 339, 357, 439, 489, - hareketi, 104.
Harbiye Nezareti, 45.
Harf, - Devrimi, 60, 67, 81, 450, - reformu, 31, 87.

- Harp Okulu, 28.
- Haruniye, 279.
- Hasan Çakı Efe, 360.
- Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü, 217, 229, 230, 234, 299-301, 310, 319, 327, 329, 360, 370, 373, 468, 490, 500.
- Hatipoğlu, Şevket Raşit, 111, 415, 416.
- Helen, 242, 243.
- Hristiyan, 96, 97, 242, - din adamları, 30, - din kitapları, 158, - olmayan uluslar, 62, - lar, 243, 435.
- Hilafet, 32, 49, 57.
- Hindistan, 92, 94, 149, 170, 175, 196, 206.
- Hint, - köylü yaşamı, 84, - liler, 35.
- Hititler, 244.
- Hitler, 432, 443, -izm, 434, 435.
- Hususi Tedris Usulleri, 74.
- Irkçı, 235, 242, 436, 437, 441, 447, 448, 455, -lar, 434, 440, 449, -lık, 154, 432-435.
- İç Anadolu, 52.
- İçişleri Bakanlığı, 45, 46, 175, 386, 484.
- İçtimai Mektep*, 37, 71, 196.
- İkinci Dünya Savaşı, 28, 54, 75, 85, 106, 143, 150, 166, 170, 294, 295, 377, 423, 431, 435, 437, 448, 493.
- İktisadi Devlet Kuruluşları, 391.
- İl Disiplin Kurulu, 399.
- İlçe Köy Öğretmenleri ve Eğitimcileri Disiplin Kurulu, 403.
- İleri, Tevfik, 477, 489-491, 507.
- İlk, Orta ve Muallim Mekteplerinde Resim, Elişi ve Sanat Terbiyesi (1930)*, 121, 215.
- İlkokul, 324, 485, - öğretmenleri, 53, 187, 224, 393, 401.
- İlköğretim, 27, 30, 53, 72, 156, 161, 168, 181, 193, 194, 200, 201, 203, 204, 220, 253, 331, 386, 388, 407, 414, 461, - Genel Müdürlüğü, 104, - Müfettişliği, 400, - okulları,

- 215, - sorunu, 29, - Yasa Taslağı, 44.
- İlköğretmen Okulları, 168, 489, 490, 496.
- İnan, Rauf, 92, 207, 214-217, 233, 237, 319.
- İngiliz, 84, - eğitim kurumları, 324, - eğitimi, 35, - halk dili, 124, - politikası, 33, -ler, 241, 315.
- İngilizce, 32, 37, 137, 145, 238, 333, 435.
- İngiltere, 27, 29, 252, 410.
- İnönü, İsmet, 93, 111,156, 414, 417, 418, 420, 422, 428, 436, 438-440, 452.
- İran, 291.
- İrlanda eğitimi, 35.
- İskandinav, - ülkeleri, 29, 81, -yalılar, 241.
- İskoç eğitimi, 35.
- İslam, - eğitimi, 73, - gelenekleri, 49, - kalıntıları, 133, - Ortodoksluğu, 245, - toplumu, 350, - uygarlığı, 159, - ülkeleri, 248, - cılar, 33, 35, 52, 59, -cılık, 243, 244, 247.
- İslamiyet, 237.
- İspanyol şatosu, 118.
- İstanbul, 43, 47, 53, 62, 71, 74, 109, 126, 243, 253, 349, 351, 363, 366, 374-376, 419, 434, 437, 474, - basını, 324, 365, - Üniversitesi, 432.
- İsveç, - jimnastiği, 361, -liler, 240.
- İş ve Meslek Terbiyesi*, 84, 137, 144, 145, 148, 150, 160, 161, 184, 193, 195, 228.
- İş-Okuma programları, 224.
- İtilaf işgali, 52.
- İvriz Köy Enstitüsü, 278, 322, 377.
- İyonlar, 243.
- İyonya, 242.
- İzmir, 43, 198, 209, 250, 262, 263, 434.
- İzmit, 374.
- Japonya, 143, 508, 510.
- Jefferson, 244.
- Kadın, - sorunu, 59, -lık, 247.
- Kadro*, 83.
- Kadrocular, 83, 84, 133, 140, 148.

- Kalfa okulları (monitorial schools), 29.
- Kalfa Usulü (Monitorial System), 224.
- Kanad, Halil Fikret, 113, 114, 131, 135-137, 155, 191, 197, 198, 200-205, 207-210, 212, 219, 220, 231, 237, 238, 239, 243, 244, 248, 257, 261, 272, 325, 337, 381, 442-446, 453, 458, 460, 464, 478, 481.
- Kanada, 494.
- Kanathı Utku*, 364.
- Kansu, Nafi Atuf, 154.
- Karabekir, Kâzım, 176, 177, 278, 279.
- Karadeniz, 200, 375, 434.
- Karaosmanoğlu, Yakup Kadri, 89.
- Kars, 372, 409, 410, 421, 422, 449, 504.
- Kayseri Öğretmen Okulu, 232.
- Kemalist, 84, 247, 443, 450, 453, 483, - devrim, 73, 154, 223, 250, 339, 349, 350, 382, 439, 471, - eğitim, 186, 446, 458, - görüş, 77, 59, 508, - ideoloji, 172, - ilkeler, 259, - Köy Enstitüsü, 438, - laiklik, 245, - reformlar, 249, - rejim, 52, 95, 141-143, 171, 247, - Türkiye, 193, 264, - ulusçuluk, 433, 447.
- Kemalizm, 66, 73, 75, 79, 86, 97, 100-102, 106, 107, 179, 198, 202, 239, 241, 243, 244, 273, 310, 340, 356, 358, 390, 412, 413, 418, 431, 432, 434, 436-441, 448, 449, 451, 462, 492, - ideolojisi, 83, - ilkeleri, 64, 74, 97-194, 207, 261.
- Kemmerer, - Raporu, 502, - Uzmanlar Kurulu, 89.
- Kepirtepe Köy Enstitüsü, 299, 300, 321, 366, 375, 376, 423, 480, 492, 501.
- Kerschensteiner, 37, 54, 73, 76, 132, 134-140, 145-147, 212.
- Kıta Avrupa, 29.
- Kız Köy Enstitüsü, 490, 491, 503, 504.
- Kızılay, 348.
- Kızılçullu Köy Enstitüsü, 92, 180, 191, 193-195, 198,

- 199, 201, 202-206, 211, 212, 215, 217, 219, 221, 222, 230, 231-234, 236, 237, 242, 243, 245, 249, 250, 259-263, 266, 268, 269, 272, 279, 280, 300, 302, 315, 321, 323, 327, 329, 330, 333, 338, 360, 361, 371, 406, 407, 441, 462, 471, 490, 491, 498.
- Kindergarten (çocuk bahçesi), 125.
- Komünist, 98, 449, 450, -ler, 443, -lik, 455, 461, 464, 468.
- Komünizm, 106, 431, 433, 436, 437, 441, 447, 454.
- Konservatuar, 339, 357, 359.
- Konukevi, 266, 268.
- Konya, 377.
- Kooperatif, 81, 387, - Yasası, 389.
- Kölelikten Kurtuluş*, 477.
- Köni, Yunus Kâzım, 459, 460, 466, 470, 486- 489.
- Köprülü, Fuat, 61, 97, 279.
- Köy, - anası, 476, - camileri, 247, - çocukları, 117, 184, 195, 196, 254, 278, - Eğitim Konferansı, 465, - eğitimi, 57, 86, 107-109, 113, 188, 198, 205, 233, 383, 384, 392, 397, 420, - gençleri, 254, 385, - halkı, 384, 396, idealistleri, 262, - ilkokul öğretmeni, 233, - ilkokul programı, 480, - İlköğretmen Okulu, 371, - İşleri Komisyonu, 109, - kadını, 142, 249, 251, - kalkınması, 385, - Kanunu, 148, 228, 262, 344, 388, 389, 390, 395, 418, - koşulları, 413, - Odaları, 103, - Okulları ve Enstitüleri Teşkilat Yasası, 412, - okulları, 325, 379, 387, 388, 394, 411, 499, - Öğretmen Okulları, 74, 89, 91, 92, 108, 130, 150, 191, 195-198, 201, 202-204, 206, 207, 209, 220, 231, 460, 491, - öğretmeni, 85, 88-91, 368, 385- 388, 398, 399. 506, - Rehberleri Mektebi, 82, - sağlığı, 109, - sorunu, 117, 204, 223, - toplumu, 142, 200, 223, 233, 335, 346, 384, 387, 390, 395, - Yüksek Okulları, 82.

- Köy Enstitüleri Dergisi*, 333, 335, 423, 456, 477.
- Köy Enstitüleri Kanunu, 204, 222, 228, 229, 269, 280, 287, 293, 330, 380, 381, 406, 483.
- Köy Okullarında Eğitim Tekniği*, 93
- Köy Öğretmenleri Sağlık ve Sosyal Sandığı, 394.
- Köycü, 87, 117, 184, 232, 113, 335, 344, - öğretmenler, 197, -lük, 34, 84, 90, 103, 105, 106, 154, 187, 204, 438, -lük Cemiyeti, 103, -lük düşüncesi, 151.
- Köymen, Nusret, 82, 114.
- Kudret*, 455.
- Kuran, 246.
- Kurdoğlu, Faik, 111.
- Kurtuluş Savaşı, 251, 437.
- Kurtuluş, Fahri, 450.
- Kurum*, 203, 204, 444.
- Kuzey Amerika, 260.
- Kühne, 54, 57, 58, 60, 61, 217.
- Kültür Misyonları, 224.
- Kütahya, 170.
- Ladik, 360.
- Laik, - eğitim, 140, 455, - öğretim, 81, -leşme, 49, 54, -lik, 28, 37, 242, 244, 245, 247, 349, 350, 485, - leştirme reformu, 95.
- Lancaster, - kalfa okulları, 41, - sistemi, 29, - yöntemi, 224.
- Latin Amerikalılar, 240.
- Latin harfleri, 32, 61, 87, - nin kabulü, 60.
- Latince, 334.
- Le Play, 33.
- Lozan Antlaşması, 50.
- Maarif Eminlikleri, 67, - Nezaretleri, 44, 46, 53, 68.
- Macar ulusu, 150.
- Mahmudiye, 175, 190, 201, 256.
- Makal, Mahmut, 99, 135, 350, 362, 413.
- Malatya, 290, 363.
- Maliye Bakanlığı, 45, 46, 417.
- Maraş, 421.
- Marshall, - Planı, 373, 377, - yardımı, 50, 410.
- Mefkûreci Muallim, 477.

- Mehmet Ali, 28.
- Meksika, 113, 224, - Kültür Misyonları, 82, 113.
- Mektepçi görüş, 150, 187.
- Menderes, 279.
- Merkezcilik, 45.
- Mesleki öğretim, 54, 200.
- Mesleksel, - köy eğitimi, 193, - yöneltme, 189, 190.
- Meşrutiyet, 30, 32, 40, 41, 45-47, 49, 53, 59, 168, 340, - aydını, 33, 339, bireyciliği, 35, - dönemi, 41, 54, 59, 86, 89, 101, 161, 247, 249, 250, 254, 382.
- Mısır, 28.
- Millet Mektebi, 81, 87, 366.
- Milli ahlak, 248.
- Milli Eğitim Bakanlığı, 49, 53, 58, 60, 61, 66, 72, 78, 80, 81, 83, 84, 86, 87, 88, 89, 92, 94, 96, 100, 102, 103, 107, 109-113, 117, 145, 146, 151, 153, 154, 156, 158, 159, 163, 165, 166, 175, 178, 179, 182, 186, 198, 200, 201, 225, 226, 234, 250, 270-271, 272, 289, 326, 327, 329, 330, 353, 380, 386, 387, 388, 391, 392, 393, 396-398, 400, 401, 403, 404-407, 409, 424, 433, 440, 442, 448, 451, 452, 461, 474, 479, 484, 489, 491, 494, 495, 503, 507.
- Milli Eğitim bütçesi, 51, 78.
- Milli Misak, 437.
- Milli Savunma Bakanlığı, 69, 198, 297, 298.
- Milliyet İdeali ve Topyekûn Milli Terbiye*, 135, 422.
- Misyoner, 90, 86.
- Model çiftlikler, 212, 213.
- Monitorial System (Kalfa Usulü), 224.
- Montreux Antlaşması, 449.
- Moskof, 436.
- Moskova, 156, 455, 471.
- Muallim Mektepleri, 89, 315.
- Mustafa Celadettin Paşa, 435.
- Mustafa Necati, 67- 69, 74, 91, 93, 94.
- Mülkiye (Siyasal Bilgiler), 45.
- Mürebbinin Ruhu ve Muallim Yetiştirme Meselesi*, 134, 135, 136.

- Müslüman, 30, 246, 433, 435, - uluslar, 434.
- Namık Kemal, 364.
- Napolyon, 242.
- Nasyonal, - Sosyalist, 248, - Sosyalizm, 75, 202, 208, 261, 443, 444.
- NATO, 198, 491.
- Nazi, 436, 437, 443, 448, - askeri zaferi, 202, - ideolojisi, 435, - partisi, 444.
- New York, 126.
- Okul, -cular (Mektepçiler), 37, -culuk, 311, 315.
- Ordu, 27, 29, 167, 168, 190, - reformu, 28.
- Orman, - İşletmeleri, 396, - Koruma Yasası, 386, - müdürlükleri, 386, - yönetimi, 416.
- Orta Anadolu, 417.
- Orta Asya, 433, 509, - Türk tarihi, 242.
- Ortaklar Köy Enstitüsü, 338.
- Ortaöğretim, 30, 168, 200, 201, 236, 483.
- Ortodoks, - finans sistemleri, 84, - Müslümanlık, 350.
- Oruç, 246, 247.
- Osmanlı, 32, 51, 54, - aydınlanma dönemi, 86, - başkenti, 47, - Devleti, 43, 45, 141, - dönemi, 135, - eğitimi, 73, - gelenekleri, 49, - görgü kuralları, 265, - hükümdarları, 28, - İmparatorluğu, 30, 36, 44, 46, 47, 49, 50, 52, 53, 67, 79, 140, 150, 151, 349, 434, - İslam uygarlığı, 95, - sistemi, 86, - toplumu, 37, - Türk toplum sistemi, 140, - ulusçuluğu, 44, - yönetimi, 52, -cılık, 37.
- Osmanlıca, 509.
- Öğrenim özgürlüğü, 222.
- Öğretmen, - Eğitim Danışmanlığı, 427, - Emekli Sandığı, 393, - kursları, 109, - okulları, 81, 89, 90, 135, 136, 150, 224, 257, 337, 482, 490, 496-498, 505.
- Öner, Kenan, 450, 453, 456, 459, 470.
- Öner-Yücel Davası, 455.
- Öymen, H. R., 81, 82, 114.

- Özmen, Abidin, 112, 151.
- Pakistan, 92.
- Pamukpınar (Ladik) Köy Enstitüsü, 322, 348, 420.
- Pançasila, 100.
- Panslav doktrinler, 102.
- Parasız öğrenim, 222.
- Parker, Beryl, 113, 201.
- Paydos*, 366.
- Pazarören Köy Enstitüsü, 300, 316, 322, 373, 376, 377, 488.
- Pedagoji Bölümü, 113, 130, 135.
- Peker, Recep, 153, 451, 454.
- Perge, 282.
- Pestalozzi, 41, 80, 118, 208, 212, 481.
- Pilot Projects Amerikan uzmanları, 92.
- Prens Sabahattin, 32, 33, 35, 44.
- Prevantoryum, 392.
- Progressif, - eğitim akımı, 55, 137-139, 144, 148, 194, 231, - eğitimciler, 259, - okul, 37, 239.
- Proletarya, 106.
- Pulur Köy Enstitüsü, 501.
- Reform, 31, 36, 54, -cular, 37.
- Rejiyonalist eğilim, 52.
- Resim Elişleri ve Sanat Terbiyesi*, 128, 129, 130.
- Reşat Nuri, 98.
- Reşit Galip, 66, 82, 83, 86, 94, 103, 105-110.
- Rodop, Hakkı, 93.
- Romantik Türkçüler, 45.
- Roosevelt, 78, 84.
- Rousseau, 38.
- Rumeli, 349, 434.
- Rumluk, 434.
- Rus, - aydınları, 41, -lar, 461.
- Rusya, 61, 65, 376, 432.
- Sabahattin Ali, 106.
- Safa, Peyami, 447, 449.
- Sağlık, - Bakanlığı, 109, 325, 327, 329, - Kolu, 490, - ve İçtimai Yardım Sandığı, 400, 402, 410, 411.
- Samothrake, 364.
- San Fransisko Konferansı, 448, 449.

- Sanat okulları, 212.
Sanatoryum, 392.
Sanır, Ferruh, 491.
Sapanca Gölü, 374, 375.
Satı Bey, 32, 34, 47, 92, 465, 510.
Savaştepe Köy Enstitüsü, 282, 297, 300, 302, 344, 360.
Saydam, Refik, 380.
Saygun, Adnan, 359.
Sayıştay, 391.
Sazak, Emin, 425, 426, 451.
Sekiören Köyü, 425.
Selanikli, 434.
Seyhan, 422.
Silivri, 419.
Silone, 105.
Siren, 488.
Sirer, Reşat Şemsettin, 153, 442, 446, 451-453, 457-461, 464-466, 469, 470-472, 474, 480, 483, 485, 492, 495, 499.
Sivas, 365.
Slav, 434.
Solculuk, 236.
Sovyet, - kadınları, 352, - Rusya, 70, 144, 448, 449.
Sovyetler Birliği, 51, 55, 71, 84, 436.
Soysal, Emin, 114, 129, 176, 177, 180, 185, 188-191, 194, 195, 199, 202, 203, 205-211, 217, 219-222, 230-232, 235, 237-239, 243-245, 248-250, 257, 261-263, 267-273, 293, 297, 298, 325, 328-330, 338, 381, 407, 441, 445, 446, 452, 454, 455, 458, 460, 464, 472, 478, 481, 509.
Soyut Akıl, 34, 55, 73.
Spor 322-325.
Steinbeck, 105.
Sudan, 206.
Sünni, 245, 246, 361.
Şinasi Tamer, 305.
Talim Terbiye Kurulu, 58, 63, 68- 70, 102, 180, 200, 315, 489, 497.
Tanzimat, 73, 141, 159, 224, - dönemi, 33, 46, 509, - eğitimciliği, 35.
Tarcan zeybeği, 361.

- Tarım, - Bakanlığı, 81, 83, 109, 110, 162, 163-166, 173, 325, 326, 329, 372, 377, 391, 396, 409, 415-417, 479, 484, - ekonomisi, 335, - Kongresi, 83, 111, - okulları, 326, - öğretimi, 231.
- Tarih, - Kongresi, 102, - Tezi, 96, 186.
- Tatar köyleri, 259, 356.
- TBMM, 50-52, 66, 67, 74, 92, 154, 201, 224, 257, 273, 277, 281, 283, 286, 406, 418, 424, 451-454, 471, 478, 489.
- Tekben, Şerif, 308, 309, 327, 337.
- Tekirdağ, 422.
- Teknik, - okul, 88, 80, - öğretim, 54, 141, 218, - Üniversite, 412, - ve mesleki öğretim, 54.
- Temel Eğitim Takımları, 224.
- Teşkilat Yasası, 415.
- Tevfik Fikret, 32-34, 37, 187, 364.
- Tevhid-i Tedrisat (Öğretim Birliği) Yasası, 57, 86, 110, 325.
- The Turkish Transformation*, 96.
- Ticaret ve Sanayi Bakanlığı, 173.
- Tonguç, İsmail Hakkı, 38, 47, 61, 76, 84, 99, 112, 117, 118, 119, 121-124, 126-151, 153-161, 164, 166, 171, 172, 175-182, 184, 186, 188- 189, 191, 195, 201, 203, 205, 211, 215, 216, 222, 225, 229, 232, 237, 250, 251, 270, 271, 273, 284, 286-288, 292, 298, 360, 381, 434, 441, 442, 455, 457-461, 465, 466, 481, 487, 510, 511.
- Topyekûn Milli Terbiye*, 114.
- Trabzon, 288, 409, 421, 423.
- Trakya, 200, 279, 299, 300, 366, 375, 419.
- Truman Doktrini, 448, 449.
- Turancı, 235, 434, -lar, 102, 433, -lık, 97, 101, 242, 432, 433.
- Tuskegee Enstitüsü, 81, 82.
- Türk, - aileleri, 96, - Amerikan işbirliği, 108, - aydın-

ları, 30, 34, 55, 74, 85, 86, 99, 361, 448, - basını, 363, - bütünlüğü, 177, - çeviriciler, 238, - çocukları, 96, - devleti, 96, 141, devrimcileri, 98, - devrimi, 223, 239, 356, 379, 434, 436, - dili, 454, - düşünce tarihi, 59, - düşünce yaşamı, 66, - düşünceci, 63, - düşünürleri, 57, 340, 351, - eğitim düşüncesi, 32, 82, - eğitim politikası, 331, - eğitim reformu, 77, - eğitim sistemi, 133, - eğitim tarihçileri, 30, - eğitim tarihi, 27, - eğitim uzmanları, 41, - eğitim yaşamı, 66, - eğitim yöneticileri, 96, eğitimciler, 36, 47, 74, 113, 141, 142, 145, 146, - eğitimi, 38, 53, 56, 59, 64, 65, 75, 80, 93, 118, 120, 136, 141, 147, 171, 176, 201, 271-273, 362, 456, 480, 494, 495, 499, 507, 509, - ekonomisi, 218, 287, 500, - ekonomistler, 78, - endüstrisi, 39, - evrimi, 27, 33, 35, 50, 83, 95, 96, 120, 150, 157, 339, 340, 350, 457, 484, - gelenekleri, 243, - grameri, 435, - halkı, 39, 87, 133, - hukuk sistemi, 164, 381, - ırkı, 434, - kalıntıları, 133, - karşıtı, 433, - köy öğrencileri, 183, köy öğretmeni, 240, - köy toplumu, 367, 379, 438, 484, - köyleri, 57, 94, 158, 161, 205, 235, 251, 252, 257, 359, - köylüsü, 86, 91, 92, 99, 141, 157, 228, 244, - köyü, 90, 98, 99, 104, 107, - kriminoloji kayıtları, 171, - kültürü, 34, 49, 362, - maliye sistemi, 287, mesleksen yayınları, 93, - milleti, 480, mimarları, 411, müziği, 357, 359, - Ocakları, 101, okul sistemi, 34, - okulları, 96, 134, - okuru, 131, 145, 362, - öğrenciler, 40, 55, 63, 64, 73, 97, 123, 126, - öğretmenler, 34, 55, 56, 63, 64, 72, 440, 454, - pedagojisi, 32, 37, 131, - pragmatistleri, 64, - reformcuları, 30, - ruhu, 243, - sanat yaşamı, 186, - siyasal devrimi, 55, - siyasal sis-

- temi, 379, - tarım ekonomisi, 99, - tarım yöntemleri, 213, - tarihi, 63, 244, 299, 339, 446, 471, - yönetim sistemi, 176, 397, - lük, 106, 237, 244.
- Türk Dil Kurumu, 362.
- Türk-Sovyet Tarafsızlık ve Saldırmazlık Antlaşması, 449.
- Türk Tarih Kurumu, 433.
- Türk Tarih Tezi, 102, 186, 240, 241, 244, 433.
- Türkçe, 61, 63, 131, 137, 185, 235, 238, 240, 305, 319, 333, 334, 509.
- Türkçü, 45, 102, 184, 335, - aydınlar, 59, - ulusçuluk, 101, -lük, 34, 97, 432.
- Türk-İslam, - geçmişi, 246, - yöntemi, 159.
- Türkiye Cumhuriyeti, 84, 416.
- Türkiye, - eğitimi, 36, - okulları, 38, - Şeker Fabrikaları, 226, -Rusya ilişkileri, 447.
- Türkleşmiş Hıristiyanlar, 435.
- Türkleştirme, 197.
- Ulaştırma Bakanlığı, 416.
- Uludağ, Osman Şevki, 278.
- Ulusal, - akımlar, 52, - devlet, 52, - diller, 240, - eğitim, 36, 49, 236, - ekonomi, 164, - ekonomik bağımsızlık, 83, - ekonomik kalkınma, 85, - ideal, 444, - kalkınma, 147, 148, - kültür, 246, 357, - savaş, 98, - tarih, 454, -cı, 248.
- Ulusal Sağlık Örgütü, 410.
- Ulusçu, - ideolojiler, 100, - luk, 52, 97, 219, 233, 237, 241, 341, 347, 433.
- UNESCO, 241.
- Uygulama Okulu, 337.
- Ülkü*, 412.
- Üniversite, 78.
- Vakıfkebir, 302.
- Vakıf ilkokulları, 53.
- Valilik Köy Öğretmenleri ve Eğitimcileri Disiplin Kurulu, 403.
- Vambery, 435.
- Van Gölü, 486, 488, 504.
- Vatan*, 346, 412, 413.
- Viktorya dönemi, 252.
- Viyana eğitimi, 73, 508.

- Washington, Booker T., 244, 477.
- Welfare State Sistemi, 164.
- Wilson, Lucy L., 61- 63.
- Wofford, Kate, 63, 93, 215, 232, 495, 496-498, 501-503.
- Yaban*, 89, 91, 98-100, 104, 105.
- Yabancı, - eğitim uzmanları, 41, - okullar, 96.
- Yahudi, 434, 445.
- Yakın Doğu, 29.
- Yalman, Ahmet Emin, 176, 185, 205, 206, 216, 257, 264, 272, 342, 352, 412, 413, 455
- Yapı Sanat Enstitüsü, 178.
- Yarım Osman*, 185.
- Yarının Türkiye'sine Seyahat*, 206.
- Yasa, İbrahim, 301.
- Yazı reformu, 31
- Yeni Adam*, 209.
- Yerelcilik, 45.
- Yeşil Gece*, 98.
- Yıldızeli Köy Enstitüsü, 365. 413.
- Yunan klasikleri, 510.
- Yunanistan, 449.
- Yunus Nadi, 90.
- Yücel- Öner Davası, 451, 470.
- Yücel, Hasan Âli, 111, 203, 272, 273, 281, 405, 419, 420-422, 435, 440-442, 448, 452-455, 459, 463, 465, 511.
- Yüksek, - Köy Enstitüsü, 229, 237, 269, 293, 307, 315, 326, 329, 330, 334, 353, 359, 363-365, 369, 407, 408, 423, 456, 459, 469, 470, - okul, 278, - öğretim, 30, 200, - Öğretmen Okulu, 70, - Pedagoji Enstitüleri, 70, - tarım öğretimi, 326, -Teknik Eğitim Okulu, 330, 332, 333, - Ziraat Enstitüsü, 83.
- Zencidere Köy Öğretmen Okulu, 92, 93.
- Ziraat Bankası, 173.
- Ziraat Enstitüleri, 83, 110.